

AJATUKSIA SYRJÄSTÄ

Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien taivalkoskelaisten nuorten miesten ja asiantuntijoiden kokemuksia syrjäytymisestä sekä kehittämisehdotuksia syrjäytyneiden käyttämiin palveluihin

Jaakkola Hanna-Maria

Opinnäytetyö
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Hoitotyön koulutusohjelma
Sairaanhoitaja (AMK)

2019

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Hoitotyön koulutusohjelma
Sairaanhoitaja AMK

Tekijä	Hanna-Maria Jaakkola	Vuosi	2019
Ohjaaja	Sirkka Havela		
Toimeksiantaja	Taivalkosken kunta		
Työn nimi	AJATUKSIA SYRJÄSTÄ – Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien taivalkoskelaisten nuorten miesten ja asiantuntijoiden kokemuksia syrjäytymisestä sekä kehittämissuhteita syrjäytyneiden käyttämiin palveluihin		
Sivu- ja liitesivumäärä	47 + 4		

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien taivalkoskelaisten nuorten miesten syrjäytymisen syitä, heidän ja asiantuntijoiden kokemuksia syrjäytymisestä sekä löytää kehittämissuhteita syrjäytyneille tarjottaviin palveluihin. Opinnäytetyössä saatuja tietoja voidaan hyödyntää Taivalkosken sosiaali- ja terveyspalveluissa syrjäytyneiden palveluiden kehittämiseen. Lisäksi voidaan havaita taivalkoskelaisten syrjäytyneiden syrjäytymisen syitä sekä ratkaisuja syrjäytymisestä selviämiseen sekä sen ennaltaehkäisemiseen.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena haastattelemalla taivalkoskelaisia syrjäytyneitä tai syrjäytymisuhan alaisia nuoria miehiä sekä taivalkoskelaisia alan asiantuntijoita. Opinnäytetyön tietoperusta muodostui nuorten miesten syrjäytymisestä sekä yhteiskunnan nuorille tarjoamista palveluista. Syrjäytymisen käsitteeseen sisältyi nuorten miesten syrjäytymisen riskitekijät, ennaltaehkäisy sekä vaikutus terveyteen ja hyvinvointiin.

Tutkimuksessa tuli esille, että syrjäytymisriskiä lisäävät mm. lapsuudessa tai nuoruudessa tapahtuneet erilaiset traumaattiset kokemukset sekä lapsuuden aikaisen kodin ongelmat. Syrjäytyneille on tarjolla monipuolisia palveluita riittävästä, joskin joitakin kehitystarpeita sekä uusia matalankynnyksen palvelujakin kaivattiin. Avun vastaanottaminen on tärkeää syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä, sillä oikea-aikainen apu vähentää selkeästi syrjäytymisen riskiä. Ammattilaisten tiivis ja verkostomainen yhteistyö on myös avainasemassa syrjäytyneiden auttamisessa.

Syrjäytymisen käsite nousi esille tutkimuksen aikana. Käsite koetaan usein loukkaavaksi ja leimaavaksi. Syrjäytyneet ovat kuitenkin myös osa yhteiskuntaa, ja huono-osaisista huolehtiminen kuuluu yhteiskunnan vastuulle.

Avainsanat syrjäytyminen, syrjäytymisen riskitekijät, syrjäytymisen ennaltaehkäisy

School of Northern Well-being and
Services
Degree Programme in Nursing and
Health Care
Bachelor of Health Care, Nurse

Author	Hanna-Maria Jaakkola	Year	2019
Supervisor	Sirkka Havela		
Commissioned by	Taivalkoski Municipality		
Subject of thesis	Thoughts from The Margin Experiences and Development Proposals about Ex- clusion and for Services Used by Marginalised Peo- ple as Reported by Experts and Young Men of Tai- valkoski Who Are Marginalised or at Risk of Exclu- sion		
Number of pages	47 + 4		

The aim of this thesis was to clarify the causes of exclusion of young men in Taivalkoski municipality, who are marginalised, or at risk of exclusion, their, and experts' experience of exclusion, and to find development proposals for services offered to those marginalised. The data obtained from this thesis can be utilized in the social and health services of Taivalkoski to develop services for the marginalised. In addition, the causes of exclusion and the solutions for surviving and prevention of exclusion can be studied.

This thesis was carried out as a qualitative study by interviewing young men in Taivalkoski who are marginalised or at risk of exclusion, and experts in the field. The data base of the thesis consists of information about exclusion of young men and services provided to young people by the society. The concept of exclusion includes risk factors of the exclusion of young men, its prevention, and impact on health and well-being.

The study revealed that the risk of exclusion had increased, among others, by different traumatic experiences in childhood or adolescence and with problems of childhood home. There are a wide range of services available for the marginalised and the services seem to be sufficient, although some development needs and new low-threshold services are reported to be needed. The reception of aid is important in the prevention of exclusion, as help at the right time clearly seems to reduce the risk of exclusion. Close and network-like cooperation of professionals is also a key factor in helping the marginalised.

The concept of exclusion arose during the study. The concept is often perceived to be offensive and stigmatized. However, the marginalised are also part of the society, and the care of those who are underprivileged is a social responsibility.

Keywords exclusion, risk factors of exclusion, prevention of exclusion

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	8
3	NUORTEN SYRJÄYTYMINEN	9
3.1	Syrjäytymisen käsite	9
3.1.1	Nuorten syrjäytymisen riskitekijät	10
3.1.2	Koulukiusaaminen	11
3.1.3	Nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen	12
3.2	Syrjäytymisen vaikutus terveyteen ja hyvinvointiin	14
3.2.1	Nuorten yleisimmät mielenterveysongelmat	15
3.2.2	Syrjäytyneet nuoret terveystalveluiden käyttäjinä	16
4	YHTEISKUNNAN TARJOAMAT PALVELUT NUORILLE	17
4.1	Terveystalvelut työelämän tai koulutuksen ulkopuolella oleville	17
4.2	Sosiaalipalvelut	18
4.3	Muut nuorten tukipalvelut	18
4.3.1	Kuntouttava työtoiminta	18
4.3.2	Nuorisotakuu ja palkkatuki	19
4.3.3	Etsivä nuorisotyö	20
4.3.4	Työpajatoiminta	20
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
5.1	Laadullinen tutkimus	22
5.2	Tutkimukseen osallistujat	23
5.3	Aineiston keruu	24
5.3.1	Aineiston analysointi	25
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	28
6.1	Syrjäytyneet tai syrjäytymisen uhan alla olevat	28
6.1.1	Tämän hetkinen elämäntilanne ja tulevaisuuden odotukset	28
6.1.2	Nuorten kokemuksia syrjäytymiseen altistaneista tekijöistä	30
6.1.3	Palvelut ja niiden kehittäminen nuorten kokemina	31
6.2	Asiantuntijat	32
6.2.1	Syrjäytyminen ja sen juurisyyt	32
6.2.2	Syrjäytymisen ennaltaehkäisy	34

6.2.3	Ratkaisuja syrjäytymisen voittamiseen.....	35
6.2.4	Palveluiden käyttäminen ja kehittäminen	36
6.2.5	Taivalkosken nuorten miesten syrjäytymisen tilanne.....	37
7	POHDINTA.....	39
7.1	Johtopäätökset	39
7.2	Eettisyys ja luotettavuus	42
7.3	Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu	42
7.4	Jatkotutkimusaiheet	43
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Syrjäytyminen on ilmiö, joka tarkoittaa laajaa psyykkistä ja aineellista ongelmakokonaisuutta, se on putoamista yhteiskunnan normaalien käytäntöjen ulkopuolella tai rikollisuuden muotoja sekä päihderiippuvuuksia. Syrjäytyneiksi luokitellaan työvoiman ja koulutuksen ulkopuolella olevat. (Myrskylä 2012, 2.) Syrjäytymisen riskejä ovat matala koulutustaso, pitkäaikainen työttömyys ja toimeen tulo-ongelmat. Myös elämänhallintaan liittyvät, terveydelliset sekä vähäiset sosiaaliset suhteet ja syrjäytyminen yhteiskunnan osallisuudesta lisäävät riskiä syrjäytymiselle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Monenlaiset syyt aiheuttavat nuorten syrjäytymistä. Yhteiskunnan ja työmarkkinoiden muutokset ovat merkittäviä yhteiskunnallisia ilmiöitä. Tästä johtuen uusilla sukupolvilla on nykyään haastavaa löytää omaa paikkaansa yhteiskunnasta ja työmarkkinoilta. Samalla myös heikosti koulutetun työvoiman tarve on pienentynyt. Yksilö, joka ei kykene sopeutumaan kasvaviin tehokkuus- ja koulutusvaatimuksiin, on syrjäytymisvaarassa. Useissa tutkimuksissa on todettu koulutuksen ulkopuolelle jäämisen olevan syrjäytymisen riskitekijä. Peruskoulussa huonosti menestyneet jättävät usein toisen asteen koulutuksen kesken. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018.)

Syrjäytymisen ennaltaehkäisyä ovat yksilön ja perheen tukeminen, yhteiskunnan syrjäytymistä lisäävien rakenteiden poistaminen sekä nuoria osallistavien rakenteiden synnyttäminen. Myös sosiaalisten ongelmien ylipolviseen periytymiseen on syytä kiinnittää huomiota syrjäytymistä ehkäisevässä työssä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018.) Sosiaali- ja terveystieteiden strategiasuositusten ja edellisessä hallitusohjelmassa painotetaan köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisyä vahvistamalla ihmisten työkykyä ja osallisuutta. Näitä vahvistetaan työttömyyden, köyhyyden ja ihmisten näköalattomuuden vähentämisellä sekä sosiaaliturvasta ja peruspalveluista huolehtimisella. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018a.)

Opinnäytetyön aihe on ”AJATUKSIA SYRJÄSTÄ – Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien taivalkoskelaisten nuorten miesten ja asiantuntijoiden kokemuksia syrjäytymisestä sekä kehittämisehdotuksia syrjäytyneiden käyttämiin palveluihin”. Syrjäytyminen aiheena on aina ajankohtainen, monimuotoinen ja yhteiskunnallisesti merkittävä. Työn toimeksiantajana toimi Taivalkosken kunta (liite 3).

Opinnäytetyössä selvitettiin taivalkoskelaisten nuorten miesten, n. 20 – 30-vuotiaiden, koulutuksen tai työelämän ulkopuolella olevien syrjäytymiseen liittyviä syitä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien lisäksi haastateltiin asiantuntijoita, jotka työssään kohtaavat syrjäytyneitä. Näin tutkimukseen saatiin asiantuntijoiden näkemys Taivalkosken syrjäytymisen tilanteesta sekä palveluiden kehittämistarpeista heidän kokemuksensa pohjalta. Taivalkoskella ei ole juurikaan maahanmuuttajia, joten heidät rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Myrskylän (2012) mukaan toisen asteen koulutuksen suorittanut ei määritelmällisesti kuulu syrjäytyneiden joukkoon. Tässä tutkimuksessa hyväksyttiin haastatteluun myös tällaiset nuoret, jos heillä oli jokin muu syy syrjäytymiseen tai sen uhkaan.

Taivalkosken sosiaali- ja terveystalveluiden näkökulmasta on tärkeää tiedostaa syrjäytymiseen johtavia syitä, jotta syrjäytymistä voidaan ennaltaehkäistä sekä jo syrjäytyneitä henkilöitä voitaisiin saada erilaisten tukitoimintojen kautta osaksi normaalia yhteiskuntaa. Ensisijaisena tavoitteena on syrjäytyneiden hyvinvoinnin edistäminen. Opinnäytetyö on työelämää kehittävä, koska hoitoalalla on yleisestikin hyvä tietää syrjäytymiseen johtavia syitä, mutta ennenkaikkea ymmärtää millaista on olla syrjäytynyt ja millaista elämää hän elää yhteiskunnassa. Tätä kautta sosiaali- ja terveysalalla työskentelevien on helpompi kohdata syrjäytynyt henkilö tasavertaisena asiakkaana tai potilaana.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien taivalkoskelaisten nuorten miesten syrjäytymisen syitä, heidän ja asiantuntijoiden kokemuksia syrjäytymisestä sekä löytää kehittämissuhteita syrjäytyneille tarjottaviin palveluiden kehittämiseksi. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisia ongelmia syrjäytyminen on aiheuttanut syrjäytyneiden elämässä, millaisia sosiaali- ja terveyspalveluita he ovat käyttäneet sekä miten heitä voisi parhaiten auttaa kohtaamisissaan ongelmissa. Tekijän omana tavoitteena oli kehittää omaa ammatillista osaamista sekä oppia ymmärtämään erilaisuutta.

Tutkimustehtävät:

1. Millaisia kokemuksia nuorilla syrjäytyneillä miehillä on syrjäytymiseen johtaneista tekijöistä;
2. Millaisia terveyden ja hyvinvointiin liittyviä ongelmia nuorten syrjäytyminen aiheuttaa yksilö- ja yhteiskunta tasolla;
3. Millaisia kehittämistarpeita ilmenee Taivalkosken kunnan tarjoamissa palveluissa syrjäytyneiden ja asiantuntijoiden kokemana?

3 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN

3.1 Syrjäytymisen käsite

Maailman terveysjärjestön (WHO) mukaan (2019) syrjäytyminen on laaja ja monimutkainen käsite, joka aiheutuu epätasaisista taloudellisista, poliittisista, sosiaalisista ja kulttuurillisista voimasuhteista. Epätasa-arvoiset voimasuhteet johtavat resurssien ja oikeuksien epätasaiseen jakautumiseen. Syrjäytymiseen vaikuttavat myös mm. yksilön, kotitalouden, yhteisön tai ihmisryhmän olosuhteet.

Syrjäytymisellä tarkoitetaan Myrskylän (2012, 2) mukaan yhteiskunnallisen huono-osaisuuden muotoja, jotka voivat olla seurausta työttömyydestä, köyhyydestä, alkoholisoitumisesta, mielenterveysongelmista tai yhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle joutumisesta. Ihminen voi olla altis syrjäytymiselle, kun elämässä tapahtuu erilaisia muutos vaiheita, kuten koulun, työsuhteen tai parisuhteen päättyminen. Syrjäytyminen on laaja ilmiö, jossa on paljon psyykkisiä ja aineellisia ongelmia, kuten putoamista yhteiskunnan normaalien käytäntöjen ulkopuolelle tai päihdeongelmia sekä rikollisuutta. Syrjäytyneeksi luokitellaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleva, jolla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa.

Sutelan ym. (2016, 10) mukaan syrjäytymiselle ei ole tyhjentävää määritelmää vaan se on näkökulma tai valinta kysymys. Syrjäytyminen ei ole vain yhden elämäntilanteen ulkopuolelle jäämistä vaan useiden tekijöiden samanaikaista kasautumista. Useimmiten syrjäytyminen on dynaaminen ilmiö, jossa eri tekijät kytkeytyvät toisiinsa prosessinomaisesti ja asiantilat voivat vaihdella. Kun puhutaan syrjäytymisen perustavista määreistä, on tärkeää ymmärtää, mistä syrjäydytään, kun syrjäydytään. Syrjäytymistä voidaan pitää yksilöä yhteiskuntaan sitovien siteiden heikkoudeksi. Syrjäytymisen katsotaan siis tarkoittavan syrjäytymistä yhteiskunnan valtavirrasta eli yhteiskunnallisesta normaalisuudesta. (Raunio 2006, 9, 12.)

Syrjäytymisen käsitettä pidetään negatiivisena, koska se voi tuntua holhoavana, moraalisoivana sekä yksilön elämää ulkoapäin arvottavana. Käsite ottaa kantaa

siihen, millainen on syrjäytynyt tai poikkeava elämäntapa sekä millaista on hyvä elämä. Näin se myös tuomitsee kohteensa, tuottaen samalla erilaisuuden tunteen näissä ihmisissä, joiden elämä kulkee yleisten ihanteiden vastaisesti. (Lämsä 2009.)

Myrskylän (2012, 3-4) mukaan Suomessa oli vuonna 2010 15 – 29-vuotiaita syrjäytyneitä 51 300, näistä kaksi kolmas osaa oli miehiä ja joka neljäs oli vieraskielinen. Pelkän perusasteen suorittaneista nuorista syrjäytyneinä oli 12,6 % miehistä 15 % ja naisista 9,8 %. Jopa kolmannes niistä miehistä, jotka ovat vieraskielisiä ja perusasteen koulutuksen varassa oli syrjäytyneitä.

3.1.1 Nuorten syrjäytymisen riskitekijät

Nuorten syrjäytymisen taustalla vaikuttavat monenlaiset syyt aina yhteiskunnallisista tekijöistä perhe- ja yksilötason tekijöihin. Yhteiskunnan ja työmarkkinoiden muutoksista johtuen uusilla sukupolvilla on haastavampaa löytää paikkansa yhteiskunnasta tai työmarkkinoilta. Samalla kun työmarkkinoiden tehokkuus- ja koulutusvaatimukset ovat kasvaneet, on alhaisen koulutus tason työpaikat rajusti vähentyneet. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Yksi nuorten syrjäytymisen riskitekijöistä on koulutuksen ulkopuolelle jääminen. Heikko koulumenestys vaikuttaa suoraan nuoren mahdollisuuksiin saada toisen asteen koulutuspaikka. Ilman koulutusta nuori taas joutuu heikkoon työmarkkina-asemaan. Pelkästään perusasteen suorittaneilla on havaittu olevan kouluttautuneita enemmän taloudellisia sekä terveydellisiä ongelmia, erityisesti psyykkiseen terveyteen liittyviä ongelmia sekä muita elämäntalouden ongelmia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2018) mukaan kouluttautumattomien ja/tai työelämän ulkopuolelle jääneiden nuorten sekä nuorten aikuisten osalta voidaan puhua vähintäänkin syrjäytymisvaarassa olevista yksilöistä. Riskitekijöistä huolimatta kaikkien osalta ei voida puhua syrjäytymisvaarasta, sillä joillekin koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen on oma tietoinen valinta. He kulkevat totutusta poikkeavaa aikuistumisen reittiä tai muuten vain lykkäävät valintojaan elämässä. Koululla on merkittävä rooli nuoren kasvun ja kehityksen kannalta toimia

joko tukena tai syrjäyttävänä, sillä vaikutukset ulottuvat nuoren koulutuksellisiin polkuihin myöhemmin. Myöskin edelleen esiintyvällä koulukiusaamisella on vaikutusta nuoren myöhemmälle kehitykselle.

Huono-osaisuus lapsuudessa lisää syrjäytymisen riskiä. Huono-osaisten perhe-
taustat, kuten vanhempien matala koulutuksen taso, sosioekonominen asema,
toimeentulo-ongelmat sekä psykiatrinen sairastavuus altistavat myös syrjäytymi-
selle. Sijoittaminen kodin ulkopuolelle on yleinen riskitekijä. Perusasteen ylipolvi-
suus lisää myös riskiä syrjäytymiselle. (Sutela ym. 2016, 48.) Syrjäytymisen syinä
voivat olla myös vakavat mielenterveyden häiriöt, asosiaalisuus ja päihteiden
käyttö (Kaivosoja 2018). Jos lapsi joutuu elämään tai kasvamaan sellaisessa ym-
päristössä, jossa on paljon syrjäytymisen tunnusmerkkejä, on hänellä suuri syr-
jäytymisen riski. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018a.)

3.1.2 Koulukiusaaminen

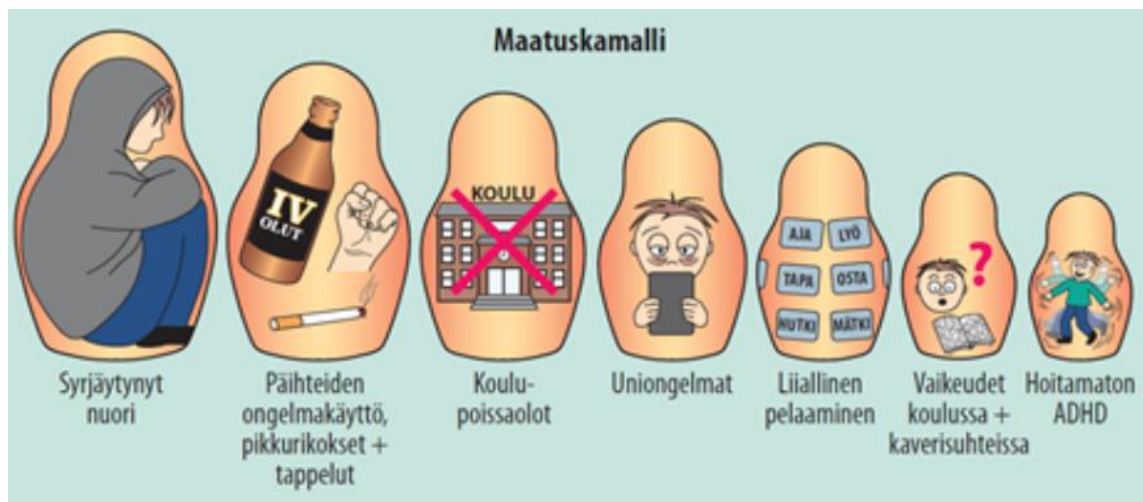
Suomen mielenterveysseuran (2019) mukaan koulukiusaamista voi ilmetä hyvin monilla eri tavoilla. Kiusaamista esiintyy sekä henkisessä että fyysisessä muo-
dossa ja kuka tahansa voi joutua sen kohteeksi. Hiuksista repiminen, potkiminen
tai lyöminen ovat esimerkkejä fyysisestä väkivallasta. Henkistä kiusaamista puo-
lestaan ovat mm. kaveriporukasta eristäminen, nimittely tai kiusatusta otettujen
kuvien luvaton levittäminen Internetissä. Vaikka kiusattu muuttaisi itseään
kiusaajien mieliksi, kiusaaminen ei välttämättä loppuisi. Esimerkiksi, jos lihavaksi
nimitelty alkaisi laihduttamaan, kiusaajat voivat keksiä uuden syyn kiusaamiseen.
Vaihtoehtoisesti he voivat valita uuden kiusaamisen kohteen. On hyvä tiedostaa,
että kiusaamiselle ei koskaan ole todellista perustetta.

Aikaisemmin uskottiin, että kiusaajat kiusaavat, koska heillä on huono itsetunto.
Nykyään ajatellaan syynä olevan halun päteä ja korostaa itseään. Kiusaaja voi
myös purkaa omaa pahaa oloaan kiusaamiseen tai häntä on voitu myös kiusata.
Usein kiusaamisen uhrin ovat tavallista ystävällisimpiä ja empaattisempia. Tällai-
sista ominaisuuksista on hyvin paljon hyötyä viimeistään aikuisiällä. Kiusaamisen
uhri on todennäköisesti itse todella hyvä ystävä. Fyysisenä väkivaltana
ilmenevään koulukiusaamiseen suhtaudutaan nykyään luultavasti aiempaa va-

kavammin. Opettajien, vanhempien ja oppilastoverien pitää voida puuttua sanalliseen kiusaamiseen, manipulointiin sekä leikeistä poissulkemiseen. Kiusatuille kiusaamisesta saattaa jäädä aikuisikään asti vaikuttavia traumoja. (Suomen mielenterveysseura 2019.)

3.1.3 Nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen

Kun ehkäiseviä toimia suunnitellaan, on Kosolan (2018) mukaan tärkeää tunnistaa vahingollisesta kehityksestä kertovat tunnusmerkit ja rohkeasti puututtava niihin. Maatuskanukemallin (kuva 1) avulla voidaan hahmottaa, miten pieneen oireeseen puuttamalla voidaan saada kauaskantoisia hyötyjä. Esimerkiksi puuttamalla ADHD:hen voidaan ehkäistä haitallinen tapahtumaketju. Maatuskaa purkaessa voidaan päästä kiinni syrjäytymisen juurisyyihin. Terveystenhoito ei kuitenkaan pysty toimimaan yksin tehokkaasti, joten tiedonkulun eri ammattiryhmien ja toimipisteiden välillä on toimittava sekä tietojärjestelmien on tuettava yhteisiä tavoitteita.

Kuva 1. Maatuskamalli (Kosola 2018)

Sote-uudistus mahdollistaa nuorison kohtaamisen ja nuorten pärjäämisen edistämisen aivan uudella tavalla, kunhan eri ammattilaisten välille ei rakenneta rajamuuria. Soten mukaisesti nuoret tarvitsevat vahvat perustason palvelut. Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto ovat nuorisoystävällisiä, lähellä nuorten arkea, eikä niihin liity leimautumisen pelkoa. Tällainen palvelu tulee kuitenkin ulottaa myös opintojen ulkopuolella oleville nuorille perustamalla heitä varten toimipiste esim.

sosiaalipalveluiden yhteyteen. Systemaattisella täydennyskoulutuksella tulisi taata nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten osaaminen nuorten kohtaamisessa, terveyttä vaarantavien tilanteiden tunnistamisessa, luottamuksellisen hoitosuhteen luomisessa sekä herkistä aiheista puhumisessa. (Kosola 2018.)

Tieto hyvinvointia suojaavista ja uhkaavista tekijöistä on tunnistettava, jotta kokonaisvaltaista ehkäisevää ja hyvinvointia tukevaa työtä voidaan tehdä. Hyvinvointiongelmien taustalla mm. ovat kouluttamattomuus sekä mielenterveys- ja toimeentulo-ongelmat kasautuvat. Lisäksi sosioekonomiset ja alueelliset erot ovat suuria. Nuorten hyvinvoinnissa on havaittu paljon parantamisen varaa. Koska lapsuuden olosuhteilla on vaikutusta myöhäisempään hyvinvointiin, on hyvinvoinnin tukemiseen satsattava varhaisessa vaiheessa. Kun vanhemmilla on ongelmia, täytyy lasten tilanne ottaa huomioon aina. (Paananen 2012, 7.)

Jopa jo sikiöajasta lähtien rakentuu perusta lapsen hyvinvoinnille ja terveydelle lapsuusajan kasvuympäristöjen sekä yksilön välisen dynaamisen vuorovaikutuksen kautta (Ristikari ym. 2016, 11). Kajantien ym. (2013, 36) mukaan sikiökautiset olosuhteet saattavat edistää huono-osaisuuden toistumista yli sukupolvien. Raskaaksi tullessaan syrjäytynyt tai syrjäytymisvaarassa oleva äiti käyttää todennäköisimmin tupakkaa ja päihteitä. Tästä johtuen lapsen syrjäytymisriski kasvaa myöhemmässä elämässä. Ylisukupolvisen kierteen katkaisemissa on hyvin merkittävää tunnistaa syrjäytymiseltä suojaavat tekijät. Sikiöajan olosuhteiden pitempiaikaisten vaikutusten seuraaminen antaa mahdollisuuden tunnistaa ne lapset, joiden kehitystä ja terveyttä on hyvä seurata normaalia tarkemmin. Yhteiskunnan tulisi vanhemmuuden tukemisen lisäksi panostaa hyvään äitiyshuoltoon sekä lasten terveydenhoitoon.

Ristikarin ym. (2016, 11) mukaan varhaisilla elämänvaiheilla on suuri merkitys nuoren yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Vanhempien luomat terveydelliset ja sosioekonomiset olosuhteet vaikuttavat suuresti lasten ja nuorten kehitykseen, kuten myös myöhempään terveyteen ja hyvinvointiin. Tästä johtuen lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisen keskiössä onkin perheiden hyvinvoinnin tukeminen. Lapsuuden ajan perheen ongelmien kasautuessa, mm. päivähoidon, koulun ja harrastusten sekä muiden kasvuympäristöjen rooli korostuu lasten ja nuorten

kasvatuksessa. Tämä korostuu erityisesti haavoittuvista perhetilanteista tulevien lasten kohdalla.

Koska lapsuuden aikaisilla olosuhteilla on vaikutusta koulusta työelämään siirtymisen onnistumisessa, tulisi myös palvelujärjestelmän ottaa huomioon nuorten erilaiset taustat ja nykyiset elämäntilanteet. Geneettiset ja neurologiset syyt voivat olla lasten ja nuorten käytösongelmien, oppimisvaikeuksien sekä muiden ongelmien taustalla, mutta niihin ei voida vaikuttaa. Sen sijaan voidaan vaikuttaa ympäristötekijöihin, kuten koulunkäyntiin, perheeseen, harrastuksiin ja sosiaaliin suhteisiin, jolloin ongelmien ilmaantumista voidaan ehkäistä ja niistä toipumista edistää. (Ristikari ym. 2016, 11).

Poikkeuksen ym. (2013, 113) mukaan osallisuus ja kiinnittyminen vaikuttavat oppilaan käyttäytymisen muutoksiin kouluvuoden aikana. Oppilaan kokemus kouluyhteisöön kuulumisesta yhdessä opettajaltaan saamansa myönteisen tuen kanssa edistää oppilaan osallistumista oppimiseen. Tämä vähentää riskiä koulun keskeyttämiseen, mutta myös ennakoi parempaa koulumenestystä. Syrjäytymisen ehkäisyssä ei ole järkevää keskittyä vain etsimään syrjäytymisen syitä. On tärkeää saada tietoa niistä toiminnoista, jotka saavat yksilön osallistumaan kouluyhteisössä, lisäämään kiinnittymisen kokemusta, motivoitumaan opiskelussa, asettamaan päämääriä ja uskomaan omiin mahdollisuuksiin saavuttaa niitä.

Ristikarin ym. (2016, 11) mukaan peruspalveluihin ja toisaalta esimerkiksi psykiatriin avopalveluihin panostaminen on tärkeää, sillä varhainen ongelmiin puuttuminen ja ehkäisevä työ on tärkeää niin inhimilliseltä kuin taloudelliseltakin kannalta. Hyvinvoinnin tuottamisen ohella lapsuuteen ja nuoruuteen tehdyillä sosiaalisilla panostuksilla saadaan aikaiseksi säästöjä.

3.2 Syrjäytymisen vaikutus terveyteen ja hyvinvointiin

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2015) mukaan hyvinvoinnin osatekijät jaetaan yleensä kolmeen ulottuvuuteen. Näitä ovat terveys, materiaallinen hyvinvointi ja koettu hyvinvointi tai elämänlaatu. Hyvinvointi-käsite jaetaan yksilölliseen sekä yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvointi sisältää esimerkiksi

elinolot, työhön ja koulutukseen liittyvät seikat ja toimeentulon. Yksilöllisen hyvinvointi koostuu sosiaalisista suhteista, itsensä toteuttamisesta, onnellisuudesta ja sosiaalisesta pääomasta. Väestöryhmien väliset erot kaikissa kolmessa hyvinvoinnin ulottuvuudessa ovat isot. Sosioekonomisilla tekijöillä, kuten tuloilla, omaisuudella sekä asumistasolla että myöskin koulutuksella, ammatilla ja asemalla työelämässä on selvä yhteys hyvinvointiin ja terveyteen.

3.2.1 Nuorten yleisimmät mielenterveysongelmat

Nuorisolain (1285/2016) 1 §:n mukaan nuori määritellään alle 29-vuotiaaksi. Murrosiässä alkavien biologisten muutosten myötä alkaa nuoruusiän kehitys, joka on hyvin yksilöllinen ja eriaikainenkin. Toisia nuoria pitää suojella vaaroilta, toisia taas rohkaista kokeilemaan rajojaan. Nuoren aivojen kehitys jatkuu voimakkaana koko nuoruusiän ja korkeammat aivotoiminnot kehittyvät aikuisikään saakka. Korkeamman aivotoiminnan aivoalueet osallistuvat mm. käyttäytymisen säätelyyn, tunteiden tunnistamiseen sekä vaativampaan oman toiminnan suunnitelmalliseen ohjaukseen. Nuorten aivot ovat huomattavasti aikuisten aivoja alttiimpia erilaisten ulkoisten ärsykkeiden haitallisille vaikutuksille, päihteille, voimakkaalle stressille sekä psyykkisille traumailla. (Marttunen & Karlsson 2013 8-9.)

Nuoruudessa monet mielenterveyshäiriöt tulevat ensikertaa. Nuorilla esiintyy lapsiin verrattuna kaksi kertaa enemmän mielenterveyshäiriöitä. Väestötutkimusten mukaan aikuisiän mielenterveyshäiriöistä puolet ovat alkaneet ennen 14 vuoden ikää ja kolmella neljästä viimeistään ennen 24 vuoden ikää. Yleisimmät mielenterveyshäiriöt ovat mieliala-, ahdistuneisuus-, käytös- ja päihdehäiriöt. (Marttunen & Karlsson 2013, 10.)

Samanaikaiset häiriöt ovat yleisiä nuorten mielenterveyden ongelmissa. Joilla on jokin mielenterveysongelma, puolella heistä esiintyy useampi samanaikainen häiriö. Depressioista kärsivällä usein myös ahdistuneisuushäiriö tai käytöshäiriöllä nuorella voi olla myös päihdeongelma. Ongelma on tärkeä tunnistaa, koska samanaikaiset häiriöt ovat vakavampia ja niitä on vaikeampi hoitaa. Käytöshäiriön hoito ei useinkaan onnistu, jos nuoren samanaikaista päihdeongelmaa ei hoideta samalla. (Marttunen & Karlsson 2013, 11.)

3.2.2 Syrjäytyneet nuoret terveystalveluiden käyttäjinä

Kosolan (2018) mukaan nuoret ovat vaikutuksille alttiita sekä hyvässä että pahassa. Nuorena yleensä tehdään valintoja, jotka usein leimaavat koko loppuelämää. Tavalliset nuoret eivät käytä juurikaan terveystalveluita. Nuorison terveydenhuollolla on aina merkitystä suurempien ongelmien ehkäisyssä.

Palvelut ja työ- tai opiskelukyvottomien nuorten tarpeet eivät vastaa toisiaan. Nämä alentuneen toimintakyvyn omaavat nuoret käyttävät paljon terveystalveluita, jonka vuoksi kustannukset kohoavat suuriksi. Verrattuna pelkästään peruskoulun käyneisiin nuoriin, jotka eivät ole syrjäytymisvaarassa, kroonisesti syrjäytyneiden terveystalveluiden kokonaiskustannukset ovat jopa seitsemän kertaa suuremmat. Syrjäytymisen pitkittymisellä on vaikutusta kustannuksien kohoamiseen. Syrjäytymisen ja yhteiskuntaan ankkuroitumisen välimaastossa liikkuvat nuoret ”piipahtelijat” käyttävät paljon palveluita. Vammat, myrkytykset, lois- ja tartuntataudit sekä psykiatriset sairaudet ovat selvästi yleisempiä syrjäytyneillä nuorilla kuin muilla saman ikäisillä. Syrjäytyminen ei välttämättä aiheuta korkeampia kustannuksia terveydenhuoltojärjestelmässä, koska voi olla, että syrjäytyneet sairastuvat tai sairastuneet syrjäytyvät. Sairaudet ja terveydentila ovat tärkeimpiä korjattavia tai puuttumista vaativia asioita. (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015.)

4 YHTEISKUNNAN TARJOAMAT PALVELUT NUORILLE

4.1 Terveyspalvelut työelämän tai koulutuksen ulkopuolella oleville

Nuoret, jotka opiskelevat kuuluvat opiskeluterveydenhuollon piiriin ja työssä käyvät työterveyshuollon piiriin. Vastaavasti nuorille, jotka eivät opiskele tai käy työssä, ei ole olemassa vastaavanlaista palvelujärjestelmää, vaikka terveys- ja syrjäytymisriski tunnistetaan suuremmaksi. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Kuntia veloitetaan terveydenhuoltolain (1326/2010) 13 § mukaan järjestämään opiskelu- ja työterveyshuollon ulkopuolille jääville nuorille terveysneuvontaa ja terveystarkastuksia. Terveidenhuollon palveluihin kuuluu terveysneuvonta ja yhdessä tarkastusten kanssa se tukee sairauksien ehkäisyä, työ- ja toimintakykyä ja edistää elämän hallintaa ja mielenterveyttä. Normaalit terveyskeskuspalvelut kuuluvat nuorille, kuten lääkärin, hoitajien, terveydenhoitajien ja erityistyöntekijöiden palvelut kuuluvat kaikille. Ne ovat maksuttomia alle 18-vuotialle. Kunta järjestää ehkäisyneuvontaa ja seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistäviä palveluita niitä tarvitseville nuorille. Samoin mielenterveys ja päihdepalvelut sisältyvät kunnan järjestämiin palveluihin ja nuorille niitä voi olla erikseen tarjolla. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

Kutsunnat järjestetään terveyskeskuksen toimintana, jossa asevelvollisen palvelukelpoisuus arvioidaan. Tässä 18-vuotiaiden poikien terveystarkastuksessa on hyvä mahdollisuus terveysneuvontaan sekä erityisen tuen tarpeen määrittämiseen. Nuoret eivät aina tiedä millaisia palveluita on tarjolla ja miten palveluja saa. Nuorten taloudellisen tilanteen ollessa heikko, he eivät välttämättä käytä maksullisia palveluita. Nuori ei osaa välttämättä itse arvioida avun tai tuen tarvettaan. Nopeus ja helppous palveluiden piiriin pääsyyn on nuorille tärkeää, ja joillakin paikkakunnilla on nuorille omia ”walk in” vastaanottoja, jonne voi mennä aikaa varaamatta. Nuorille on olemassa myös netissä saatavia terveyspalveluita, jossa terveydenhoitajat vastaavat nuorten kysymyksiin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

4.2 Sosiaalipalvelut

Sosiaali- ja terveysministeriön (2018c) mukaan sosiaalihuolto on ammatillisen henkilöstön yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, sosiaalipalveluja sekä tukipalveluja sekä turvallisuutta ja osallisuutta edistäviä ja ylläpitäviä toimia, sosiaalipalveluja sekä tukipalveluja. Kiireellisissä tilanteissa jokaisella on oikeus saada sosiaalipalvelut oleskelukunnaltaan, jotta hänen oikeutensa välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei vaarantuisi.

Sosiaalipalvelut on tarkoitettu jokapäiväisestä elämästä selviytymisen tueksi, asumisen ja taloudellisen tuen tarpeeseen sekä sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi sekä osallisuuden edistämiseksi. Palveluita järjestetään mm. päihteiden käytöstä, mielenterveysongelmasta sekä muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvaan tuen tarpeeseen sekä moniin muihin tuen tarpeisiin. Palveluiden tarve määritetään palvelutarpeen arvioinnilla. Jokaisella on oikeus saada arviointi, mikäli se ei osoittaudu ilmeisen tarpeettomaksi. Palvelutarpeen arviointi käynnistetään välittömästi ja suoritetaan loppuun ilman viivytystä. Kiireelliset palvelut järjestetään heti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018c.)

4.3 Muut nuorten tukipalvelut

4.3.1 Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta on työllistymismahdollisuuksien ja elämänhallinnan parantamiseksi tarkoitettu sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, joka on tarkoitettu pitkään työttömänä olleille henkilöille. Sen tavoitteena on ehkäistä työttömyydestä aiheutuvia vaikutuksia toimintakykyyn, elämän ja arjenhallinnan vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen tarjoamalla mahdollisuutta työtoimintaan tai muihin palveluihin. Kuntouttava työtoiminta on kuntien järjestämää työtoimintaa, jossa asiakkaalle suunnitellaan palvelukokonaisuus. Sen järjestämisen lähtökohtana on aktivointisuunnitelma, joka on laadittu yhdessä asiakkaan sekä työ- ja elinkeinotoimiston ja kunnan sosiaalihuollon viranomaisen kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018b.)

Kuntouttava työtoiminta voi olla työtoimintaa, ryhmätoimintaa, yksilövalmennusta, tai toimintakyvyn arviointia. Sen sisältöä ei ole laissa määritelty. Kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on, että se edistäisi asiakkaan elämänhallintaa ja työelämävalmiuksia. Työtoiminta räätälöidään asiakkaalle sopivaksi, koska toimintakyky voi vaihdella suuresti. Tehtävät voivat olla vaativiakin ja osalle kuntouttava työtoiminta voi olla totuttautumista säännölliseen päivärytmiin. Se voidaan suunnitella siten, että palvelun painopiste muuttuu asiakkaan toimintakyvyn parantuessa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

4.3.2 Nuorisotakuu ja palkkatuki

Nuorisotakuulla tarkoitetaan työ- ja elinkeinopalveluiden (myöhemmin TE-toimisto) tarjoamaa palvelua tai toimenpidettä viimeistään kolmen kuukauden päästä siitä, kun nuori on aloittanut työhaun. Nuorisotakuun piiriin kuuluvat alle 25-vuotiaat ja kahdentoista kuukauden aikana valmistuneet alle 30-vuotiaat työttömiä nuoret, jotka ovat työnhakijoina TE-toimistossa. Nuorisotakuu edistää koulutuksen ja työmarkkinoille sijoittumista, työttömyyden pitkittymisen estämistä sekä estää syrjäytymistä. (TE-palvelut 2017.)

TE-toimistossa tehdään työllistymissuunnitelma. TE-toimisto tarjoaa palveluita, jotka edistävät työllistymistä, esimerkiksi työtä, koulutusta, työkokeilua, työnhakuvalmennusta, työtä palkkatuella, starttirahaa tai ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluja. Nuorisotakuu edellyttää aktiivisuutta myös nuorelta itseltään. Nuorella voi olla velvollinen hakemaan tutkintoon johtavaan tai ammatillisia valmiuksia antavaan koulutukseen keväisin, vaikka hän olisikin jo työkokeilussa tai suorittamassa muuta palvelusta. Velvollisuuden laiminlyöminen voi johtaa työttömyysturvalain mukaiseen sanktioon. Nuorisotakuu koskee myös nuorta, jolla ei ole toisen asteen koulutusta. Nuori voidaan ohjata myös muuhun kuin työvoimapaalveluun ja tarvittaessa hänet voidaan ohjata kunnan sosiaali- ja terveystalouteen. (TE-palvelut 2017.)

Yritys, joka palkkaa työttömän työnhakijan, voi saada TE-toimiston myöntämää taloudellista tukea palkkakustannuksiin. Tuen tarkoituksena on mahdollistaa työnhakijan pääsy avoimille työmarkkinoille silloin kun työn hakijalla on jokin

puute osaamisessa tai tehtävissä selviytymisessä. Palkkatuen myöntäminen perustuu aina työttömän työnhakijan omaan palvelutarpeeseen. Tuki on harkinnanvarainen ja sitä myönnetään määrärahojen puitteissa. Palkkatuki edellyttää, että työnantaja maksaa työehtosopimuksen mukaista palkkaa työntekijälle. Mikäli sovellettavaa työehtosopimusta ole, tällöin työnantaja maksaa tavanomaista palkkaa kyseisestä työstä. Palkkatukea myönnetään toistaiseksi voimassa olevaan sekä määräaikaiseen työsuhteeseen ja oppisopimuskoulutukseen. Palkkatukea voidaan myöntää myös osa-aikatyöhön, mikäli tuen myöntäjä katsoo sen olevan tarkoituksenmukaista. (TE-palvelut 2018.)

4.3.3 Etsivä nuorisotyö

Etsivä nuorisotyön tarkoituksena on auttaa niitä nuoria, joilla ei ole koulutus-, työ- tai harjoittelupaikkaa tai jotka tarvitsevat apua muutoin päästäkseen osaksi palveluita. Etsivä nuorisotyö auttaa alle 29-vuotiaita, joilla on tuen tarve. Etsivä nuorisotyöntekijä on erityisnuorisotyöntekijä, jonka tehtävä on ohjata ja auttaa nuoria eteenpäin heidän tarvitsemiin palveluihin. Hän on läsnä nuorten keskuudessa ja tarjoaa turvallisen ja luottamuksellisen aikuiskontaktin. Etsivä nuorisotyö etsii ratkaisuja nuorten pulmiin ja kysymyksiin. Etsivä nuorisotyö tarjoaa varhaista tukea nuoren sitä halutessaan. (Aluehallintovirasto 2018 a; Nuorisotakuu 2018.)

Nuorisolain (1285/2016) 11 §:n mukaan opetuksen järjestäjä luovuttaa tiedot etsivä nuorisotyölle perusopetuksen päättäneestä nuoresta, joka ei ole perusopetuksen jälkeisissä opinnoissa. Koulutuksen järjestäjä luovuttaa tiedot toisen asteen keskeyttäneestä ja puolustusvoimat tai siviilipalveluskeskus luovuttaa tiedon nuoresta, joka vapautetaan varusmies- tai siviilipalveluksesta tai keskeyttää palvelun.

4.3.4 Työpajatoiminta

Nuorten työpajat ovat tarkoitettu alle 29-vuotiaille nuorille, jossa he saavat tukea koulutukseen, työelämään sekä elämänhallintaan. Työpajoille hakeudutaan suoraan tai TE-toimiston, sosiaalitoimen tai Ohjaamon kautta. Työpajatoiminnan tavoitteena on ehkäistä nuorten syrjäytymistä yhteiskunnasta ja auttaa nuoren elä-

mänhallintaa liittyvissä asioissa, ohjata koulutukseen sekä auttaa löytämään yhteyksiä työelämään. (Opetus- ja kulttuuri ministeriö 2018; Aluehallintovirasto 2018 b.)

Työpaja toimintaa järjestävät yhdistykset, säätiöt ja kunnat. Työpaja toiminta kuuluu julkisen sektorin palvelukokonaisuuteen sosiaalialan palveluiden ja avoimien koulutus- ja työmarkkinoiden välimaastoon. Työpajassa nuori saa mahdollisuuden ohjattuun ja tuettuun työntekoon, ja koulutus voidaan räätälöidä, että se saadaan suoritettua loppuun. (Opetus- ja kulttuuri ministeriö 2018; Aluehallintovirasto 2018 b.) Nuorisolain (1285/2016) 13 §:n mukaan nuorten työpajatoiminnassa tulee olla nuorten yksilö- ja työvalmennusosaamista. Nuorelle tehdään kirjallinen sopimus nuoren valmennuksesta.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Laadullinen tutkimus

Toteutin opinnäytetyön laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, jossa kohdetta tutkitaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa kohdetta. Laadullisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan voida saavuttaa objektiivisuutta, koska tutkija ja tieto kytkeytyvät saumattomasti toisiinsa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 152, 168.) Laadullinen tutkimus sopi opinnäytetyöni menetelmäksi parhaiten, koska kyseessä oli haastateltavien omien kokemusten keräämisen kautta saada vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedonkeruun instrumenttina. Tiedon keruu ei perustu mittausvälineisiin vaan enemmän tutkijan omiin havaintoihin ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa. Tarkoituksena ei ole teorian tai hypoteesien testaus vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Esimerkiksi teemahaastattelu, osallistava havainnointi sekä erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit edustavat tällaisia metodeja. (Hirsjärvi ym. 2001, 155.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston suuruuden päättäminen on haasteellista. Aineisto voi olla joukko yksilöhaastatteluja tai vain yhden henkilön haastattelu. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole etsiä tilastollisia säännönmukaisuuksia eikä keskimääräisiä yhteyksiä, joten aineiston kokoa ei määritetä näihin perustuen. Aineiston koko voi määrittyä esimerkiksi siten, että jos tutkitaan ilmiötä, kuten nuorison elämän tapaa, valitaan tietty ryhmä ja haastatellaan kaikki ryhmän jäsenet. Toisaalta voidaan käyttää saturaatiopistettä määritettäessä aineiston riittävyttä. Tällöin tutkittavien tapausten määrää ei lukita etukäteen vaan esimerkiksi haastatteluja jatketaan niin pitkään, että uusista haastatteluista ei saada tutkimukselle enää lisäarvoa. (Hirsjärvi ym. 2001, 168-169.)

5.2 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimuksessa haastattelin viittä koulutuksen tai työelämän ulkopuolella olevaa taivalkoskelaista nuorta miestä, iältään n. 20 – 30-vuotiaita. Tutkimusjoukko valittiin tarkoituksen mukaisesti (Hirsjärvi ym. 2001, 155). Muihin tiedonkeruumenetelmiin verrattuna haastattelun suurena etuna pidetään sitä että, siinä kyetään säätelemään aineiston keruuta joustavasti tilanteen mukaan, mutta myös vastausten tulkinnalle jää enemmän mahdollisuuksia. Yleensä suunnitellut henkilöt saadaan mukaan tutkimukseen, kun tiedonkeruumenetelmänä käytetään haastattelua. Haastateltavat voidaan myös tavoittaa jälkikäteen, jos on tarpeen täydentää aineistoa. (Hirsjärvi ym. 2001, 192-193.)

Syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat haastateltavat henkilöt löytyivät etsivä nuorisotyön sekä sosiaalitoimen kautta. Osan haastateltavista hankin itse. Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien haastateltavien saaminen haastateltaviksi määräaikaan mennessä muodostui varsin haastavaksi. Haastattelupyyntöihin tuli useita kieltäytymisiä, mutta lopulta löytyi viisi haastateltavaa, joka oli myös alusta alkaen tavoitteena. Haastateltavien määrää arvioidessa ajattelin, että ilmiötä tutkittaessa tarvitaan useampi tutkimukseen osallistuja, jotta saadaan kattava kuvaus syrjäytymisen tilanteesta Taivalkoskella. Toisaalta saturaatiopisteettä (Hirsjärvi ym. 2001, 169) ei ollut tässä tutkimuksessa mahdollista saavuttaa, koska uusien haastateltavien henkilöiden löytäminen oli erityisen haastavaa.

Saadakseni syrjäytymiseen liittyviin tekijöihin useampia näkökulmia, haastattelin myös neljää asiantuntijaa. Asiantuntijat ovat taivalkoskelaisia erialojen ammattilaisia, jotka toimivat työssään syrjäytymisuhan alla olevien ja syrjäytyneiden kanssa. Tässä tutkimuksessa heitä käsitellään yhtenä ryhmänä, asiantuntijoina. Myös tämä ryhmä valittiin tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi ym. 2001, 155). Heistä kaikki pyydetty osallistuivat tutkimukseen.

5.3 Aineiston keruu

Aloitin haastatteluiden teot tutkimusluvan saatuani (liite 4). Haastattelut tein hyödyntäen puolistrukturoitua haastattelua. Haastatteluita varten olin tehnyt lomakkeet erikseen syrjäytyneille tai syrjäytymisvaarassa oleville (liite 1) sekä asiantuntijoille (liite 2). Hirsjärven & Hurmeen (2001, 47) mukaan puolistrukturoitu haastattelu etenee siten, että kaikille haastateltaville esitetään samat tai likipitäen samat kysymykset samassa järjestyksessä. Puolistrukturoidussa haastattelussa voidaan vaihdella kysymysten järjestystä. Osittain strukturoitujen haastattelujen toteutuksesta ei ole olemassa täysin yhtenäistä määritystä. Toisinaan puolistrukturoidusta haastattelustakin käytetään nimitystä teemahaastattelu. Puolistrukturoitu haastattelu käy tilanteisiin, joissa halutaan tietoa juuri tietyistä asioista, eikä haastateltaville haluta tai ole tarpeellista antaa kovin suuria vapauksia haastattelutilanteessa.

Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien haastattelut tein marraskuun 2018 ja tammikuun 2019 välisenä aikana. Haastattelut kestivät keskimäärin 30 – 40 minuuttia. Tein ensimmäisen haastattelun koehaastatteluna, jossa testasin kysymysten toimivuutta suhteessa tutkimusongelmiin. Joitakin kysymyksiä muokasin ensimmäisen haastattelun jälkeen sopivimmiksi sekä lisäsin muutaman kysymyksen. Seuraavaksi otin uudestaan yhteyttä ensimmäiseen haastattelemaani henkilöön ja sain uusiin kysymyksiin hänen vastauksensa ja ne on otettu huomioon tässä tutkimuksessa samalla tavalla kuin muidenkin vastaukset. Haastatteluita kolme tein puhelinhaastatteluna. Kahdesta haastattelusta sovin tapaamisen haastateltavan kanssa ja nämä haastattelut tehtiin kasvotusten.

Syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien haastattelut halusin tehdä kasvotusten tai puhelinhaastatteluna, koska heille piti tehdä vastaaminen kysymyksiin mahdollisimman helpoksi ja minulla oli samalla mahdollisuus tehdä lisäkysymyksiä haastattelun aikana. Koin, että esim. postituskysely ei olisi toiminut näissä tapauksissa, varsinkaan avoimilla kysymyksillä. Tutkimuksen kannalta oli tärkeää päästä mahdollisimman lähelle haastateltavaa kohdetta, koska näin pääsin aidommin sisälle tutkittavaan ilmiöön (Hirsjärvi ym. 2001, 912).

Ennen haastattelua kerroin haastateltavalle opinnäytetyöni aiheen ja tutkimuksen tarkoituksen. Kerroin mihin haastateltava on alkamassa ja mihin käytän haastattelussa keräämäni tiedon. Kerroin myös, että hänellä on oikeus halutessaan lopettaa haastattelu kesken ja hänen ei tarvitse vastata kysymyksiin, jos hän ei halua. Haastattelut halusin nauhoittaa, jotta saan keskittyä rauhassa itse haastattelutilanteeseen. Haastattelun nauhoittamiseen kysyin luvan. Jokainen haastateltava suostui haastattelun tallentamiseen. Toivoin myös haastateltavilta, että haluaisin heidän vastaavan enemmän kuin yhdellä sanalla esittämiini kysymyksiin.

Puhelinhaastatteluissa käytin yhtä aikaa kahta matkapuhelinta. Toisella puhelimella nauhoitin keskustelun samalla kun keskustelin haastateltavan kanssa toisella puhelimella kaiuttimen välityksellä. Kasvotusten tehdyt haastattelut nauhoitin myös puhelimen nauhoitustoiminnolla. Kaikki osallistujat olivat hyvin puheliaita ja sain mielestäni hyvät ja laajat vastaukset. Käytin haastatteluissa puolistrukturoitua haastattelua eli lomakehaastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47), mutta esitin välillä lisäkysymyksiä. Kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, eikä ne sisältäneet valmiita vastausvaihtoehtoja (Hirsjärvi ym. 2001, 185).

Asiantuntijat haastattelin käyttäen sähköpostikyselyä. Kysymykset olivat avoimia kysymyksiä ilman valmiita vastausvaihtoehtoja (Hirsjärvi ym. 2001, 185). Kyselyt lähetin marraskuussa 2018 kaikille yhtä aikaa, mutta jokaiselle erikseen. Vastausaikaa oli joulukuun alkupuolelle 2018. Valitsin haastateltavat asiantuntijat yhdessä toimeksiantajan kanssa (Hirsjärvi ym. 2001, 155). Ennen haastattelukysymysten lähettämistä, kysyin jokaiselta ensin suostumuksen haastatteluun. Kaikki asiantuntijat vastasivat sähköpostikyselyyni. Heille tarjosin kahta eri vastausvaihtoehtoa. He saivat vastata suoraan sähköpostissa esittämieni kysymysten perään tai vaihtoehtoisesti täyttämällä sähköpostiin liitetyn kysymysliitteen ja palauttamalle sen. Molempia vastausmuotoja käytettiin.

5.3.1 Aineiston analysointi

Haastattelut analysoin hyödyntämällä sisällön analyysiä. Sisällön analyysi on nettelytapa, jolla dokumentteja analysoidaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Siinä pyritään saamaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä

muodossa. Sisällönanalyysissä aineisto voidaan ryhmittää tai teemoittaa ja aineistosta etsitään samankaltaisuudet ja eroavaisuudet. (Kyngäs & Vanhanen 1999.) Tutkimuksen aikana hankittu aineisto kuvastaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoituksena on saada selkeä ja sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on saattaa aineisto tiiviiksi ja selkeäksi menettämättä kuitenkaan sen sisältämää informaatiota. Tarkoituksena on nimenomaan lisätä informaatioarvoa, sillä hajanaisestä aineistosta luodaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota tutkittavasta ilmiöstä. Analyysillä luodaan selkeyttä aineistoon, jotta siitä voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Looginen päättely ja tulkinta ovat laadullisen aineiston käsittelyn perusta. Tällöin aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan taas uudestaan eri tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Aineiston analyysia tehdään tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. Aineistolähtöisen laadullisen eli induktiivisen aineiston sisällönanalyysia voidaan karkeasti kuvata kolmivaiheiseksi. Ensimmäiseksi aineisto pelkistetään eli redusoidaan. Toisessa vaiheessa aineistolle tehdään klusterointi eli ryhmittely. Kolmannessa vaiheessa suoritetaan abstrahointi eli luodaan teoreettiset käsitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien haastatteluiden jälkeen litteroin haastattelut jo haastattelupäivänä kirjoittaen ylös kaiken keskeisen sisällön. Tulosten analysoinnin aloitin siirtämällä saamani vastaukset peräkkäin kysymyksittäin samaan dokumenttiin. Luin vastaukset huolella moneen kertaan läpi. Tämän jälkeen aloin etsimään esille nousevia teemoja sekä etsimään vastauksista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia (Kyngäs & Vanhanen 1999). Näin sain muokattua aineiston selkeämpään ja tiiviimpään muotoon. Lopulliset tulokset muodostin luottamalla omaan pohdintaan ja ajatteluun (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Asiantuntijoiden haastatteluiden sisällön analyysin tein samalla tapaa kuin syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien. Ensin kokosin asiantuntijoiden haastatteluista saamani vastaukset samaan dokumenttiin siten, että jokaisen kysymyksen alla olivat kaikkien vastaukset samasta kysymyksestä. Seuraavaksi luin vastaukset huolellisesti läpi useampaan kertaan. Tämän jälkeen aloin etsimään esille nousevia teemoja sekä etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiin (Kyngäs

& Vanhanen 1999). Tuloksista etsin samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Näin sain muokattua aineiston selkeämpään ja tiiviimpään muotoon, jonka ansiosta pystyin myös tekemään aineistosta luotettavia johtopäätöksiä omaan pohdintaani ja ammattitaitooni luottaen (Tuomi & Sarajärvi 2018).

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Syrjäytyneet tai syrjäytymisen uhan alla olevat

6.1.1 Tämän hetkinen elämäntilanne ja tulevaisuuden odotukset

Tutkimukseen osallistuneilla henkilöillä osalla oli 2. asteen koulutus ja osalla se oli jäänyt kesken. Haastattelu hetkellä he olivat palkkatuella, kuntouttavassa työtoiminnassa tai työmarkkinoiden ulkopuolella. Kaikilla haastatelluilla oli osittain rikkonaiset perheet vanhempien erojen tai hyvin läheisen ihmisen menettämisen johdosta. Jokainen haastatelluista oli kokenut lapsuusajan hyvänä aikana elämässään. He olivat myös pärjänneet koulussa varsin hyvin alaluokilla. Heidän ongelmansa olivat alkaneet yläasteen aikoihin.

Kysyttäessä asumismuotoa, osa haastatelluista asui yksinään, mutta kukaan heistä ei asunut enää lapsuuden kodissaan. Toisilla haastatelluista oli useita kavereita, mutta toisilla niitä ei ollut juurikaan, varsinkaan ystäviä. Osa heistä koki ystävien löytämisen vaikeaksi, toisin kuin kavereiden, jotka saattavat olla myös epäluotettavia. Harrastuksista selkein ykkönen oli tietokoneilla tai konsoleilla pelaaminen. Myös musiikkia, urheilua ja kulttuuria harrastettiin. Osalle harrastukset toimivat terapeuttisina keinoina.

”Kavereita ei oo vaikee saaha, ystäviä ei niinkää”

”On niinku pari ystävää, ei kovin paljon kavereita, toivoisin semmoisia sosiaalisia suhteita”

Haastateltavat kertoivat, että heillä esiintyy jonkinlaisia mielenterveydellisiä ongelmia, kuten ahdistuneisuutta, masentuneisuutta tai muita mielenterveyshäiriöitä. Heillä esiintyi myös oppimis- ja keskittymisvaikeuksia sekä somaattisia sairauksia. Vain yksi koki olevansa päihdeongelmainen. Haastatelluista useat olivat velkaantuneet ja menettäneet luottotietonsa. Rahaongelmat olivat heillä varsin yleisiä. Osa tutkimukseen osallistuneista kuitenkin kertoi saaneensa raha-asiat haltuunsa, esimerkiksi maksusuunnitelman avulla. Yhdellä haastatelluista ei ollut

taloudellisesti tiukkaa, hän kertoi pärjäävänsä saamallaan tuilla melko hyvin. Monet heistä ovat ottaneet vastaan erilaisia lahjoituksia.

”Siihen vielä rahaongelmat sun muut niin siinä riittää tekemistä”

”Siitä minä oon ylpeä, vaikei ole luottotietoja, niin en ole yhtää pika-vippiä eläissään ottanu”

”Alussa oli vaimon kanssa vaikeaa, ku oli tuo laskutaakka, ku yksin eläessä en piitannu paljo mistään, nyt tilanne on eri, ku on vastuu ja kaikki muu”

Tutkimukseen osallistuneiden tämän hetkiset tunteet omasta elämäntilanteesta vaihtelivat laidasta laitaan. Osa koki heillä menevän hyvin, toiset tunsivat, että heille meni varsin huonosti. Osaltaan syrjäytyneet kaipasivat enemmän sosiaalista elämää, toisaalta taas ei luotettu muihin ihmisiin, jotta olisi uskallettu ottaa yhteyttä. Samoin tunteet vaihtelivat tulevaisuuden odotusten suhteen. Tulevaisuutta ei nähty välttämättä ollenkaan valoisana, mutta toisaalta esiintyi myös paljon odotuksia tulevaisuuden suhteen, mm. omien ongelmien voittamista ja sitä kautta elämään normaaliutta. Osa haastatelluista halusi mukaan työelämään, joko suoraan tai kouluttautumisen kautta. Osa heistä ei välttämättä enää koskaan kykene siirtymään työelämään.

”Mä sanon kaikille, että se on paska”

”Paljon paremmin mennee, ku aikasemmin, kyllä minä oon aina yrittänyt painella etteenpäin”

”Monet morkkikset on koettu”

Kysyttäessä tällä hetkellä eniten elämää hankaloittavaa tekijää, olivat vastaukset edelleen varsin moninaisia. Esille tuli rahaongelma, päihdeongelma, TE-toimisto, sairauteen liittyvä ongelma ja puhdas pelko siitä, että kaiken kokemansa joutuu

kokemaan vielä uudestaan. Yhdellä haastatelluista ei ollut tällä hetkellä yhtään suurempaa ongelmaa.

”Suurin pelko on se, että sama pääsee toistumaan uudestaan, riittääkö mulla psyyke”

6.1.2 Nuorten kokemuksia syrjäytymiseen altistaneista tekijöistä

Haastateltujen henkilöiden taustalta löytyi kaikilta jonkinlainen traumaattinen kokemus joko lapsuudesta tai murrosiästä. Tutkimukseen osallistuneet kuvasivat, että traumaattiset kokemukset pohjautuvat läheisen menettämiseen sekä koulu-kiusaamiseen, joillakin molempiin näistä. Useat haastatelluista kertoivat tulleen koulukiusatuiksi. Joidenkin kohdalla kiusaaminen oli ollut erityisen rajua ja pitkäkestoista. Kiusaaminen ja syrjimineen koulussa oli johtanut koulumotivaation puutteeseen ja oppimisvaikeuksiin. Kouluun lähtemisen kynnyks oli päässyt nousemaan korkeaksi, jonka lisäksi oli tullut sosiaalisten tilanteiden ja naurunalaiseksi joutumisen pelkoa sekä elämänilon menettämistä. Ahdistuneisuutta ja masennusta oli esiintynyt varsin paljon haastatelluilla. Kiusaamisen oli selkeästi lisännyt syrjäytymisen riskiä.

Syrjäytymisen taustalla oli joissakin tapauksissa ollut villiä luonnetta (adhd), muiden asioiden kuin koulutyön kiinnostaminen, lapsen tai nuoren tilanteen ymmärtämättömyys koulussa sekä osin kotonakin. Koulumotivaation puutetta oli saatettu yrittää korjata vääränlaisin keinoin kotioloissa. Päihteet eivät ole olleet syrjäytymisen syynä kuin yhdellä haastatelluista.

Osa kiusatuista on kokenut, että kiusaamiseen ei puututtu juuri mitenkään. Koulussa ja myös kotona kehoitettiin olla välittämättä asiasta ja unohtamaan menneet. Myös opettajat olivat katsoneet kiusaamisasiaa läpi sormien. Yhden kokemus oli, että opettajat osallistuivat itsekin kiusaamiseen. Kiusatut myös mainitsivat, että heidän kaverinsa jättivät heidät kiusaamisen seurauksena. Myöskään toisista oppilaista ei ollut juurikaan puolustamaan kiusattuja, koska he olisivat olleet kohta myös itsekin kiusaamisen kohteita. Kuitenkin, aina silloin tällöin koulukavereista joku rohkeampi oli yrittänyt puolustaa kiusattuja, mutta oli

saanut itse vain osakseen epäasiallista käytöstä. Muilla oppilailta ei ollut ollut käytössä keinoja kiusattujen auttamiseen.

”Alkoholi oli se homma”

”Kouluun meni motivaatio, siellä ei ymmärretty ongelmia juuri ollenkaa”

”Astuppa minun saappaisiin ja käy potkituttaa ittiesi tuolla monta vuotta, anna ihmisten pilkata sinut ihan pilalle, katsotaan kuinka helposti sinä lähet sitten liikenteeseen”

”En tiä miten muuten sanoisin, ku että sairauden takia olen ns. ulkopuolella”

Joidenkin kohdalla traumaattinen kokemus oli johtanut mielenterveydellisiin ongelmiin ja aina hoitoihin psykiatrisessa sairaalassa.

6.1.3 Palvelut ja niiden kehittäminen nuorten kokemina

Haastatellut kertoivat käyttäneensä varsin kattavasti erilaisia yhteiskunnan tarjoamia palveluita. Oman tilanteen vaihdellessa palveluiden käyttö oli ollut välillä vähäistä, mutta välillä käytettiin useampaakin palvelua samanaikaisesti. Yksittäisistä palveluista eniten käytetyimpiä olivat kuntouttava työtoiminta, työpaja ja etsivä nuorisotyö. Myös mielenterveys-, päihde- ja sekä sosiaalipalveluita oli käytetty useasti tilanteesta riippuen. Kelan ja TE-toimiston palveluita olivat käyttäneet lähes kaikki haastateltavat.

Haastateltavat kokivat olevansa hyvin tyytyväisiä käyttämiinsä palveluihin. He olivat mielestään saaneet apua silloin kun olivat sitä tarvinneet. He eivät nähneet palveluissa suuria kehittämistarpeita. Osa kuitenkin kaipasi matalankynnyksen liikuntapalveluja kuntoutujille, koska kynnyksellä osallistua yleisesti tarjolla oleviin liikuntaryhmiin on korkea. Myös nuorisokahvilaa toivottiin sekä nuorille lisää matkailuun ja retkeilyyn liittyviä aktiviteetteja.

”Täällä on hyvä sosiaalitoimi, ainakin mitä meikäläinen on taipaleen aikana kohannu”

”Täältä löytyy kaikkia mitä tarvitsee, lääkärit on tk:ssa ja päihdetyöntekijälle voi käydä juttelemassa”

”Kuntouttavaan työtoimintaan olen sillain kans tyytyväinen”

Yhden kokemus kuitenkin oli, että kun hän oli nuorempi, silloin ei osattu puuttua kiusaamisen ongelmiin, toisin kuin nykyään. Silloin ei osattu auttaa kiusattua vaan hänenkin käskettiin olla välittämättä ja unohtamaan asia. Hän ei kokenut saaneensa apua kiusaamisesta saamiinsa traumoihin. Toisen haastatellun kokemus taas oli, että hän oli saanut enemmän apua ongelmiinsa kuin olisi osannut odottaa. Kaikki haastatellut, jotka olivat käyttäneet etsivä nuorisotyön palveluita, olivat siihen erityisen tyytyväisiä.

6.2 Asiantuntijat

6.2.1 Syrjäytyminen ja sen juurisyyt

Asiantuntijoiden mukaan syrjäytyminen taustalla ovat useimmiten päihde- ja mielenterveysongelmat, rahaongelmat, toimintakyvyn heikkeneminen sekä ammatillisen koulutuksen puuttuminen. Muita syitä ovat mm. koulun tai armeijan keskeyttäminen sekä erilaiset kriisitilanteet, kuten läheisen menettäminen. Erityisesti päihteiden käytön aloittaminen nuorella iällä on merkittävä riskitekijä.

Syrjäytyneen nuoren tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi, että nuori ei opiskele tai käy töissä eikä missään työtoiminnoissa, hän on kotona, viettää paljon aikaa sängyssä tai pelaa paljon kännykällä tai koneella. Lisäksi raha-asioissa on suuria vaikeuksia, unirytmii on mennyt sekaisin, nuorella ei ole harrastuksia, ei myöskään sosiaalisia kontakteja ja elämänhallinta on muutenkin kadonnut. Tällöin nuori ei enää suoriudu kunnolla arjen tehtävistä. Syrjäytyneellä nuorella ei välttämättä ole unelmia ja tulevaisuuden suunnitelmia.

Syrjäytymisen käsite herättää alan ammattilaissa negatiivisia tunteita. He eivät mielellään käytä sitä vaan puhuvat mieluummin ongelmista, joihin voidaan vaikuttaa. Käsitettä pidetään loukkaavana ja epäoikeudenmukaisena, kuten myös Lämsä (2009, 46) kirjoittaa. Syrjäytyneellä nuorella voi olla niin negatiivinen asenne palveluita kohtaan, ettei hän edes hakeudu omatoimisesti palveluiden piiriin. Kokonaisuutena monen syrjäytyneen elämä on haasteellista painimista taloudellisten huolien ja yksinäisyyden kanssa. Osa syrjäytyneistä ei koe kuuluvansa tai olevan osallinen mihinkään.

”Masennuksen kanssa kyllä pärjää, mutta ahdistuneisuus ja yksinäisyys on kamalaa”

Asiantuntijat näkevät, että joidenkin syrjäytyneiden asenteissa näkyy yhteiskunnan vastustaminen ja syyttäminen. Monet syrjäytyneet nuoret kokevat myös osaltaan häpeää tilanteestaan. Ihmisille on kuitenkin luontaista päästä eteenpäin elämässään, mutta ihmisten tarpeet ja eteenpäin pääseminen ovat yksilöllisiä. Asiantuntijoiden mielestä yhteiskunnan tulee hyväksyä erilaisuus. Ihmiset ovat erilaisia yksilöitä omine tunteineen ja ajatuksineen. Osa nuorista ei vain kykene ja osa ei edes halua taipua yhteiskunnan vaatimaan rooliin. Toisaalta yhteiskunnasta ei voi syrjäytyä, koska syrjäytynyt nuori on osa yhteiskuntaa ja yhteiskunnan tehtävänä on auttaa myös huono-osaisempia. Myöskin se, että jos nuorella ei ole mahdollisuutta päästä opiskelemaan tai kiinni työelämään, on yhteiskunnassa itsessään oleva ongelma. Myös syrjäytymisen käsite on hankala, sillä se on jopa loukkaava ja epäoikeuden mukainen.

”Ihmisen arvoa ei lasketa saavutuksilla ja menestyksellä, jos he eivät opiskele tai työssä käyminen ei onnistu”

”Kaikkia yksinviihtyviä ja hiljaisia nuoria ei voi kuvata sanalla syrjäytynyt”

Syrjäytyneiden nuorten auttamiseen tuo oman haasteensa omaiset, jotka mahdollistavat nuoren elämäntavan huolehtimalla esim. nuoren arjen sujuvuudesta. Tällöin vanhemmat ja muut läheiset pitävät yllä nuoren käyttäytymistä.

Asiantuntijoiden mukaan nuori tarvitsee vanhempien ja muiden aikuisten sekä läheisten tukea lapsena sekä aikuistuuessaan. Rajojen puuttuminen kasvatuksessa näkyy lasten ja nuorten myöhemmissä kehitysvaiheissa negatiivisesti. Jos kotona ei välitetä mitä oma lapsi tekee ja keiden kanssa hän liikkuu kodin ulkopuolella, tällöin muu ympäristö pääsee vaikuttamaan enemmän lapsen kehitykseen ja kasvatukseen. Lapsuuden kodin kulttuurilla voi muutoinkin olla negatiivista vaikutusta lapsen kehitykseen, esimerkiksi jos kotona ei kannusteta koulunkäyntiin, harrastuksiin tai muihinkaan aktiviteetteihin tai jos vanhemmillakin on ollut oppimisvaikeuksia.

6.2.2 Syrjäytymisen ennaltaehkäisy

Asiantuntijoiden mukaan lasten ja nuorten syrjäytymistä voidaan ennaltaehkäistä monella eri tavalla, mutta yleensä sitä tapahtuu automaattisesti ja osin tiedostamattakin esim. kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Kodin roolilla on suuri merkitys ennaltaehkäisevässä työssä. Vanhemmat ovat lapsilleen roolimalleja, joiden tekemisiä ja puhumisia, käyttäytymistä yleensäkin, lapset seuraavat tarkasti. Näin olleen vanhemmat kasvattavat lapsiaan omalla esimerkillään. Kodin positiivinen ja kannustava ilmapiiri luo hyvän kasvualustan lapsen myöhemmälle kehitykselle. Keskusteleva koti on myös hyvää ennaltaehkäisyä. Perheen kohdatessa ongelmia, niitä ei saisi sivuuttaa ja jättää käsittelemättä. Asiat tulisi ratkaista puhumalla perheen parissa ja tällaiset neuvottelut tulisivat olla osa normaalia perhe-elämää.

Lapsen myös kannattaa opetella kohtaamaan pettymyksiä ja kantamaan vastuuta. Lapsen kohdatessa epäonnistumisia, hänen tulee oppia hyväksymään ne. Lasten ja nuorten tulee ymmärtää, että pettymykset ja epäonnistumiset kuuluvat normaaliin elämään ja elämä jatkuu näiden jälkeenkin. Asiantuntijat näkevät, että varhainen puuttuminen lapsen ongelmiin ja haasteisiin koetaan erittäin tärkeäksi ennaltaehkäiseväksi työksi. Varhaiskasvatus ja jo neuvolaiästä alkanut lapsen tukeminen yhdessä keskustelevan perheen kanssa helpottaa lapsen koulunkäyntiin sopeutumisesta.

Lasten ja nuorten koulutie tulee rakentaa turvalliseksi ja tukevaksi, jotta peruskoulun jälkeen on helpompaa jatkaa elämässä eteenpäin kohti seuraavia vaiheita. Koululla pitäisi olla suurempi rooli tarttua ongelmanuorten asioihin. Taivalkoskelle voitaisiin perustaa yläkouluun jopo-luokka eli joustava polku yläkoulun suorittamiseen, jolloin opetusjärjestelyt poikkeavat perinteisestä opetuksesta. Tällaisen luokan perustamista ovat myös joidenkin lasten vanhemmat toivoneet. Peruskoulun ensimmäiset vuodet tulisi käydä myös joustavasti, koska Koillismaalla, kuten Kainuussakin, on todettu paljon oppimisvaikeuksia ja hidasta taidollista kypsymistä. Oppimisvaikeuksien esiin tullessa kyseisten lasten ja nuorten asioihin tulee kiinnittää heti huomiota, tarjota heille apua sekä jatkuvaa tukea ja seurantaa.

Lapsille ja nuorille pitäisi löytyä mielekästä tekemistä vapaa-aikana kuten edullista kerhotoimintaa koulunpäivän jälkeen. Syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä olisi tärkeää käyttää yhteiskunnan tarjoamia palveluita silloin kun tarvetta lapsen tai nuoren kohdalla ilmenee. Ammattilaiset auttavat tarpeen määrittämisessä. Lapsen ja nuoren kohdalla apua tulee hakea ajoissa sekä ongelmakohtiin tulee puuttua varhain matalalla kynnyksellä. Nuori pitää myös opettaa ottamaan vastaan apua, sillä nopea, oikea-aikainen, monialainen ja ihmisen omista tarpeista lähtevä tuki on oleellista hyvinvoinnin parantamiseksi. Nuoren kohdalla vaihtoehtojen kartoittaminen sekä niistä kertominen on tärkeää. Kuraattorin, psykologi-, mielenterveys- ja päihdepalveluiden sekä nuorisotyön että kuntouttavan työtoiminnan tulee toimia yhdessä verkostomaisesti.

6.2.3 Ratkaisuja syrjäytymisen voittamiseen

Syrjäytyneelle nuorelle tehdään oma henkilökohtainen suunnitelma hyvinvoinnin parantamiseksi yhdessä ammattilaisten, vanhempien ja läheisten kanssa. Suunnitelmassa mietitään tarkasti mikä juuri kyseiselle nuorelle on paras ratkaisu ja mitkä ovat ne palvelutarpeet, kuten terveystalvelut ja muut tukitoiminnot, jotka auttavat tavoitteen saavuttamisessa. Nuoren kohdalla pitää saada ensin perusasiat kuntoon, esim. ruoka-, asunto- ja raha-asiat. Tämän jälkeen vasta keskitytään vaikeampiin ongelmiin. Nuoren kohdalla mietitään ne apukeinot, joilla nuori saadaan tilanteesta riippuen opiskelemaan tai töihin. Samalla kartoitetaan myös nuoren kehityskohdat, jotta tiedetään mitä taitoja tarvitsee kehittää edelleen.

Tärkeää on jo etukäteen tunnistaa syrjäytymisvaarassa olevan lapsen tai nuoren ongelmat, ettei syrjäytymistä pääse tapahtumaan. Tällöin nopea, oikea-aikainen, monialainen sekä ihmisen omista tarpeista lähtevä tuki on ensiarvoisen tärkeää. Nuori tulisi myös saada opetettua ottamaan vastaan apua, jonka lisäksi hän tarvitsee tiivistä ohjausta haasteiden voittamiseksi. Syrjäytyneille nuorille tulisi järjestää kolmannen sektorin töitä sekä tukea heitä erilaisten palveluiden avulla, jotta heidän toimintakykynsä palautuisi. Nykyään ongelmana on sekatyön puuttuminen. Mihin tahansa työhön tarvitaan koulutus, toisin kuin ennen. Työtä on myös yleensä vähän tarjolla. Opiskelumahdollisuuksia pitäisi myös pystyä järjestämään enemmän syrjäytyneille. Toisaalta nuoria pitäisi saada rohkaistua muuttamaan toiselle paikkakunnalle töiden ja opiskeluiden perässä.

Kun nuoret saadaan kokemaan onnistumisen kokemuksia, niin heidän itsetuntonsa kasvaa. Uudet harrastukset ja sosiaalisen verkoston kuntoon saattaminen ovat myös arvokkaita päämääriä kuntoutuksen onnistumisessa. Yleensä Ihminen kuitenkin kaippaa lähelleen toista ihmistä, mielekästä tekemistä sekä omillaan pärjäämistä. On tärkeää löytää syrjäytyneille ja syrjäytymisuhan alla oleville nuorille töitä, unohtamatta että he tarvitsevat jatkuvaa tukea. Yhteistyön ja palveluiden saumattomuus korostuu nuorten auttamisessa.

6.2.4 Palveluiden käyttäminen ja kehittäminen

Asiantuntijoiden mielestä Taivalkoskella on paljon hyviä palveluja nuorille, mutta syrjäytyneen voi olla vaikea osallistua niihin. Syrjäytyneille pitäisi järjestää enemmän matalankynnyksen toimintaa, kuten kahvilaa sekä päivätoiminnantyyppistä toimintaa, jonne syrjäytynyt nuori voi tulla omana itsenään. Myös päihdeongelmisilta puuttuu matalankynnyksen palveluita. Nuorten mielenterveyspalveluita voitaisiin kehittää esim. ryhmämuotoisella toiminnalla. Osa nuorista pitää hakea kotoa saakka, jotta he saataisiin palveluiden piiriin.

”Ongelmana on paremminkin se, että palveluita kyllä on tarjolla, mutta kaikki nuoret eivät niitä halua käyttää”

Syrjäytyneet päätyvät Taivalkoskella eri palveluiden piiriin monenlaisia polkuja pitkin elämän tilanteestaan riippuen. Verkostomaisesti toimivat sosiaali- ja terveyspalvelut lähettävät ja ohjaavat syrjäytyneitä tai syrjäytymisuhan alla olevia nuoria juuri heille sopivimpien palveluiden piiriin. Vanhemmat, sukulaiset, ystävät sekä naapurit voivat ilmoittaa huolensa nuoren tilanteesta ja käyttäytymisestä alan ammattilaisille nuoren suostumuksella. Yleensä lähettäjä antaa ennakkoinformaatiota nuoren tilanteesta. Osa syrjäytyneistä ottaa myös itse suoraan yhteyttä ammattilaisiin avun saamiseksi. Syrjäytyneen nuoren tilanne kartoitetaan laajoilla haastatteluilla, joissa käsitellään mm. lapsuuden perhettä sekä koulu- ja työhistoriaa.

6.2.5 Taivalkosken nuorten miesten syrjäytymisen tilanne

Asiantuntijoiden mielestä osa syrjäytyneistä on tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseensa, eivätkä he halua muutosta elämäntilanteeseensa. He eivät välttämättä piittaa siitä, että ovat syrjäytyneitä, mutta tällöin heitä on myös vaikea auttaa. Muutos koetaan myös pelottavana ja sitä halutaan välttää. Jotkut nuoret katsovat asioita niin kapea-alaisesti etteivät he näe muutoksen mukanaan tuomia hyötyjä. Osa syrjäytyneistä näkee tulevaisuutensa negatiivisena vailla mahdollisuuksia. Tällöin taustalla voi olla vaikeita mielenterveys- tai päihdeongelmia. Monella syrjäytyneellä on kuitenkin paljon unelmia ja halua löytää paikkansa yhteiskunnasta. Niiden syrjäytyneiden, jotka kokevat olevansa tyytyväisiä vallitsevaan tilanteeseensa, heidän omaa valintaansa tulee kunnioittaa. Monelle sosiaaliturva takaa perustoimeentulon ja yleensä he ovat oppineet pärjäämään pienelläkin rahamäärällä. Toisaalta joidenkin nuorten kohdalla heidän vanhempansa mahdollistavat sen, että nuoren ei ole välttämätöntä päästä elämässään eteenpäin.

”Opiskelumahdollisuudet ovat rajalliset ja muutto toiselle paikkakunnalle koetaan pelottavan haasteellisena. Ja tavallaan kotikylän tutuus houkuttaa jäämään”

Nykyään syrjäytyneiden kanssa tehdään enemmän töitä kuin ennen. Aina syrjäytyneen asioita ei voida sillä hetkellä parantaa, mutta se on vain hyväksyttävä ja yritettävä myöhemmin uudelleen. Syrjäytymiseen liittyvistä asioista puhutaan nykyään paljon ja ongelmakohtiin puututaan varhaisessa vaiheessa. Nuoret pitävät

myös huolta toisistaan, kuten ennenkin, mutta silloin ei ollut vastaavia auttamisen keinoja. Ne nuoret, joilla menee huonosti, ovat myös todella haastavia auttaa eteenpäin elämässä. Näiden tapausten määrä on myös noususuunnassa. Syrjäytymisen ongelmat ovat nykyään haastavampia ja ne ovat myös kasaantuneet. Näiden nuorten kanssa työtä tehdään askel kerrallaan eteenpäin. Tosin välillä heidän tilanteensa saattaa mennä kerralla monta askelta taaksepäin.

7 POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Syrjäytymisen tilanne Taivalkoskella on kohtuullisen stabiili, mutta havaittavissa on haasteellisimpien syrjäytymismuotojen lisääntymistä. Tutkimuksessa ei tullut esille, että kuinka vakava syrjäytymisongelma on Taivalkoskella. Tutkimuksessa olisi ollut lisäksi mielenkiintoista yrittää selvittää kuinka moni syrjäytyneistä selvittää syrjäytymisen haasteet ja kuinka moni heistä kroonistuu. Asiantuntijoiden näkemyksenä tuli vahvasti esille, että jos nuori ei uskalla muuttaa koulun tai työn perässä toiselle paikkakunnalle, syrjäytymisen riski kasvaa merkittävästi. Taivalkoskella on vuosien saatossa vähennetty koulutusmahdollisuuksia ja työttömyysaste on ollut perinteisesti korkealla.

Syrjäytymiseen johtaneista tekijöistä esille nousevat traumat, kuten läheisen kuolema tai kiusaaminen, lapsuuskodin ongelmat, voimakas päihderiippuvuus, koulunkäyntivaikeudet sekä yhteiskuntavastaisuus. Aineistosta on pääteltävissä, että traumat aiheuttavat mielenterveysongelmia. Mielenterveysongelmat taas edesauttavat syrjäytymään, koska tällöin ei kykene opiskelemaan tai mukaan työelämään. Oppimisvaikeudet puolestaan johtavat koulunkäynnissä motivaation puutteeseen. Tämän seurauksena ei kyetä opiskelemaan ammattia ja näin ei päästä mukaan työmarkkinoille.

Merkittävimmäksi syrjäyttäväksi tekijäksi tutkimuksessa nousi koulukiusaaminen. Päihdeongelmat eivät olleet haastateltujen osalta kovinkaan merkittävässä asemassa, toisin kuin asiantuntijoiden arvioissa. Kiusaajien profiileihin ei tässä tutkimuksessa otettu osaa, mutta olisi ollut mielenkiintoista tutkia, olisiko kiusaajista voinut löytyä jotakin yhteistä nimittäjää.

Asiantuntijoista ei varsinaisesti kukaan nostanut kiusaamista esille. Myöskään rikollisuutta ei nostettu esille. Tämän johdosta voidaan esittää kysymys, että ovatko kriminalisoituneet syrjäytyneet osin tai kokonaan palveluiden ulkopuolella ja jos ovat niin miksi. Asiantuntijat nostivat päihteet selkeästi esille syrjäyttävänä

tekijänä, mutta erikseen huumeita ei nostettu esille. Oppivelvollisuuden pidentämistä ei nostettu esille syrjäytymisen ennaltaehkäisemisessä. Asiantuntijoilla on hyvin samankaltainen näkemys syrjäytymisen riskeistä sekä ratkaisuisista syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseen että syrjäytyneiden palvelutarpeista.

Ennaltaehkäisevällä työllä on suuri merkitys syrjäytymisen torjunnassa. Kaikkia syrjäytymisriskiä lisääviä tilanteita, mm. traumaattisia kokemuksia, ei voida ennakoita, mutta tällöinkin täytyy välittömästi tarjota apua kriisitilanteessa. Esimerkiksi koulukiusaamisen ilmetessä, kiusaamiseen on puututtava vakavasti, kuten myös Suomen mielenterveysseura (2019) toteaa.

Taivalkoskella syrjäytyneille ja syrjäytymisuhan alla oleville on tarjolla hyvin palveluita. Palveluihin ollaan myös tyytyväisiä ja niitä käyttävät kokevat saavansa tarvitsemansa avun. Tutkimuksessa tuli asiantuntijoiden kautta vahvasti esille, että syrjäytyneiden kanssa työskentelevien yhteistyön tulee tapahtua verkostomaisesti ja saumattomasti, kuten myös Kosolan (2018) mukaan. Tämä onkin tärkeää, koska yhtään nuorta ei ole vara ”hukata”. Se että kaikki palveluita tarvitsevat, eivät halua niitä käyttää, on osa yksilön vapautta.

Syrjäytyneille tarjottavissa palveluissa ilmenee jonkin verran varteen otettavia kehittämistarpeita. Asiantuntijat näkevät palveluiden kehittämistarpeet paremmin, mutta hyviä ehdotuksia tuli myös syrjäytyneiltä. Seuraavanlaisia palveluja ehdotettiin: jopo-luokka, matalankynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluita, nuorisokahvila, liikuntapalveluita kuntoutuville sekä matkailuun ja retkeilyyn liittyviä aktiviteetteja nuorille. Erilaiset palvelukokeilut voivat synnyttää taas hyviä jatkoehdotuksia tai ko. palveluita voidaan edelleen kehittää.

Tutkimuksessa nousi esille myös, että kotikasvatuksella tai sen puutteella on merkitystä lapsen ja nuoren myöhemmälle kehitykselle. Samoin kuin vanhempien taustoilla ja koulutuksella. Näistä kertoo myös Paananen (2012, 7). Mikäli kotona ei juurikaan välitetä mitä oma nuori tekee vapaa-ajalla tai keiden kanssa hän liikkuu, voi syrjäytymisen alkutahdit tulla jo hyvinkin varhaisessa vaiheessa. Jos täl-

laisen nuoren kaveripiirissä esiintyy ongelmakäyttäytymistä, on hän altis samais-
tumaan kavereiden toimintatapoihin, koska hän saa sieltä hyväksyttävyyttä ja kai-
paamansa huomiota.

Syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia oli vaikea saada osallistumaan tutki-
mukseen. Heistä haastatteluihin lähtivät mukaan sosiaalisesti keskivertoa avoi-
memmat, omillaan asuvat henkilöt. Kotona vanhempien luona asuvat eivät ha-
lunneet osallistua. Tässä mielessä haastateltu ryhmä eroaa asiantuntijoiden
enimmäkseen kertomasta näkökulmasta.

Tutkimukseen osallistuneista henkilöistä voidaan sanoa, että osa traumaattisen
tapahtuman kokeneista sairastuu ensin ja sen jälkeen he ovat vaarassa syrjäy-
tyä. Suurin osa syrjäytymisen uhan alla olevista on kokenut saaneensa tarpeeksi
apua ja näyttä siltä, että he selviävät, eikä heidän tilansa kroonistu. Osaltaan
heissä on havaittavissa selkeää toiveikkuutta, halutaan kouluttautua ja päästä
kiinni työelämään. Selkeästi voidaan havaita, että elämäkumppanin löytäminen
on helpottanut monenkin elämää. Osa on tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseensa ja
elämä on ns. mallillaan heidän omasta mielestään. Kuitenkin, lapsuudessa ja
nuoruudessa koetut traumat seuraavat elämässä mukana ja niistä voi olla vai-
keaa päästä yli, koska välillä ahdistuneisuus valtaa mielen. Syrjäytynyt, joka ei
ehkä selviä syrjäytymisestä, ei todennäköisesti itse edes halua selvitä tai voima-
varat eivät vain riitä. Apua ei haluta ottaa vastaan, eikä myöskään jakseta sitou-
tua syrjäytymisen voittamiseen.

Asiantuntijoiden mielestä syrjäytyneistä puhuttaessa syrjäytymissanaa pidetään
huonona, koska se antaa liian leimaavan kuvan, saman asian nostaa esille myös
Lämsä (2009). Toisaalta, voidaanko oikeasti edes puhua syrjäytymisestä? Onko
tilanne vaan se, että ihmisillä on erilaiset ongelmat, joihin pitää puuttua? Tarvi-
taanko sanaa syrjäytynyt ollenkaan? Yhteiskunta odottaa kaikista ihmisistä tuot-
tavia yksilöitä, mutta kaikista ei ole tähän. Heikompiosaiset ovat myös osa yhteis-
kuntaa.

Terveiden ja hyvinvoinnin näkökulmasta tutkimukseen osallistuneet syrjäytyneet
tai syrjäytymisvaarassa olevat kokevat köyhyyttä, mielenterveysongelmia sekä

työttömyyttä. Kaikilla heistä on kuitenkin katto pään päällä, ruokaa ja muu välttämätön, mutta ylimääräiseen ei heillä ole varaa. Esimerkiksi ajokorttiin, autoon, matkusteluun tai uusiin vaatteisiin heidän varansa eivät riitä. He elävät sosiaaliturvan varassa, ja arjen perusasioissa olisi paljon parantamisen varaa.

Opinnäytetyössä saatiin tutkimuskysymyksiin vastaukset. Ainoastaan yhteiskuntatason ongelmat nuorten syrjäytymisessä jäi vähäiselle huomiolle. Opinnäytetyön teoriaosuus ja tulososio linkittyvät hyvin yhteen.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyöni tutkimuskohteena olivat taivalkoskelaiset syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat nuoret miehet sekä alan asiantuntijat. Väkiluvultaan n. 4000 henkilön Taivalkoskella ihmiset tuntevat melko hyvin toisensa, ainakin välillisesti. Siksi tässä arkaluonteisessa tutkimuksessa oli alusta alkaen selvää, että haastattavien yksityisyyden tulee säilyä. Tämän vuoksi kaikkia haastatteluissa esille tulleita asioita ei voinut tuoda julki.

Tulosten luotettavuuden osoittamiseksi, olen pyrkinyt kertomaan mahdollisimman tarkasti, miten haastattelut sekä aineistojen käsittely ja niiden analysointi on tehty (Hirsjärvi ym. 2001, 214-215.) Teoriaosiossa olen käyttänyt monipuolisesti eri lähteitä, saadakseni erilaisia näkökulmia esille. Osaltaan työn eettisyyteen ja luotettavuuteen on voinut vaikuttaa se, että työskentelen työn tilaajan palveluksessa. Olen kuitenkin pyrkinyt kaikissa tilanteissa toimimaan puolueettomasti ja arvioimaan tilanteita ulkopuolisen näkökulmasta, pitäen samalla koko ajan mielessä tutkimuksen tavoitteen ja tutkimustehtävät (Hirsjärvi ym. 2001, 110.).

7.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi elokuussa 2018, jolloin esitin aiheesta ideapaperin. Kun suunnitelma oli valmis ja esitetty lokakuussa, hankin tutkimusluvut ja aloin etsimään haastateltavia. Samalla vein eteenpäin teoriaosuutta. Asiantuntijat haastattelin marras-joulukuulla 2018. Syrjäytyneiden haastattelut tein marraskuun 2018 ja tammikuun 2019 välisenä aikana. Aineiston analyysit tein pian haastatteluiden valmistuttua.

Kokonaisuudessa opinnäytetyöprosessi on kestänyt noin kahdeksan kuukautta. Halusin tehdä tämän työn yksin, koska asun kaukana muista opiskelukavereista. Lisäksi koin, että yksin tekemällä pystyn sovittamaan työn eri vaiheet omiin aikatauluihini parhaiten. Prosessi on ollut haasteellinen, mutta antoisa. Haasteellista oli saada syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia haastatteluihin, mutta heidän haastattelemisensa oli antoisaa. Asiantuntijan lähtivät mielellään mukaan tutkimukseen. Prosessi on kehittänyt minua ammatillisesti, sillä olen saanut tutustua erilaisiin ihmisiin, enkä ole aiemmin törmännyt syrjäytymisen asioihin tässä mittakaavassa.

7.4 Jatkotutkimusaiheet

Jatkotutkimusaiheena voitaisiin selvittää, kuinka moni syrjäytyneistä pääsee takaisin osaksi niin sanottua normaalia yhteiskuntaa. Samalla voitaisiin myös tarkastella näiden syrjäytymisestä selvinneiden kohdalta, onko heidän tilansa kohe-
nemiseen mahdollisesti auttaneet samat vai eri tekijät. Tämän johdosta olisi mahdollista keskittyä käyttämään syrjäytymisen ennaltaehkäisemisessä tehokkaiksi havaittuja käytäntöjä ja palveluita.

Toisena jatkotutkimusaiheena olisi tutkia huolella syrjäytyneiden käyttämiä palveluita syrjäytyneiden näkökulmasta. Tällöin pyrittäisiin saamaan kokoon isohko kohdejoukko syrjäytyneitä ja heille tehtäisiin perusteelliset haastattelut. Tätä kautta pystyttäisiin parantamaan ja kohdentamaan syrjäytyneille tarjottavia palveluita.

Kolmantena jatkotutkimusaiheena olisi löytää ne ennaltaehkäisevät tekijät, joiden avulla traumaattisen kokemuksen kokeneiden lasten ja nuorten syrjäytyminen voitaisiin ehkäistä jopa kokonaan. Koska kaikki tällaisen trauman kokeneet lapset ja nuoret eivät syrjäydy, olisi tärkeää tunnistaa mistä tämä johtuu. Onko trauman kohdatessa jotakin hoidettu paremmin ja tehokkaammin niiden kohdalla, jotka eivät ole syrjäytyneet? Tämäkin tutkimus edesauttaisi nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisevää työtä.

LÄHTEET

- Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. 2015. Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksia tiiviisti 3. Viitattu 15.11.2018 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125695/URN_ISBN_978-952-302-442-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Aluehallintovirasto 2018a. Etsivä nuorisotyö. Viitattu 16.11.2018 <https://www.avi.fi/web/avi/etsiva-nuorisotyö#.WGYyuk3ouUk>
- Aluehallintovirasto 2018b. Nuorten työpaja toiminta. Viitattu 17.11.2018 <https://www.avi.fi/web/avi/avustukset-nuorten-tyopajatoimintaan#.WGYym03ouUk>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tumma-
vuoren kirjapaino Oy
- Kaivosoja, M. 2018. Syrjäytyneet nuoret. Lääkärinkäsikirja. Terveysportti. Viitattu 9.11.2018 http://www.terveysportti.fi/ez.lapinamk.fi/dtk/ltk/koti?p_artikkeli=ykt00829&p_haku=syrj%C3%A4ytyminen
- Kajantie, E., Hovi, P., Eriksson, J., Laivuori, H., Andersson, S. & Räikkönen, K. 2013. Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Toim. Reivinen, J. & Vähäkylä L. Tallinna: Gaudeamus Oy
- Kosola, S. 2018. Tavallisten nuorten tavalliset vaivat: kenen niitä tulisi hoitaa ja millä resursseilla? Aikakausikirja Duodecim. Viitattu 18.2.2019 <https://www.duodecimlehti.fi/duo14284>
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede – lehti vol. 11, no 1/-99.
- Marttunen, M. & Karlsson, L. 2013. Nuoruus ja mielenterveys, Teoksessa Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Toim. Viialainen, R. Viitattu 10.2.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110484/THL_OPA025_2013.pdf?sequence=1
- Myrskylä, P. 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva analyysi nro 19. Viitattu 5.11.2018 <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>
- Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun Yliopisto. Viitattu 5.12.2018 <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514290213.pdf>

Nuorisolaki 21.12.2016 /1285

Nuorisotakuu 2018. Etsivä nuorisotyö. Viitattu 16.11.2018 <https://nuorisotakuu.fi/etsiva-nuorisotyö>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Nuortentyöpaja ja etsivänuorisotyö. Viitattu 17.11.2018 <https://minedu.fi/tyopajat-ja-etsiva-nuorisotyö>

Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A & Gissler, M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimusaineiston valossa. THL:n raportti 52/2012 Viitattu 10.11.2018 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/THL_RAPO52_2012_web.pdf

Poikkeus, A-M., Rasku-Puttonen, H., Lerkkanen, M-K, Kuorelahti, M., Siekkinen, M., Kiuru, N.& Nurmi, J-K. 2013. Osallistava koulu syrjäytymisen ehkäisijänä. Teoksessa Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. toim. Reivinen, J. & Vähäkylä L. Gaudeamus Oy: Tallinna

Ristikari T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E. & Gissler, M. 2016. Suomi nuorten kasvuympäristönä 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Helsinki : Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ; Nuorisotutkimusseura ry. ; Nuorisotutkimusverkosto Viitattu 11.11.2018 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/THL_RAPO52_2012_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen: Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018a. Syrjäytymisen ja köyhyiden ehkäiseminen. Viitattu 5.11.2018 <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyiden-ehkaisy>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018b. Kuntouttava työtoiminta. Viitattu 16.11.2018 <https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018c. Sosiaalipalvelut. Viitattu 16.11.2018 <https://stm.fi/sosiaalipalvelut>

Suomen mielenterveysseura 2019. Kiusatuksi voi joutua kuka tahansa. Viitattu 10.2.2019 <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/koulukiusaamisen-kohteeksi-voi-joutua-kuka-tahansa>

Sutela, E., Törmäkangas, L., Toikka, E., Haapakorva, P., Hautakoski, A., Hakovirta, M.& Ristikari, T. (2016). Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa: Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu. THL:n raportti: 2016_005. Viitattu 5.11.2018 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130760/URN_ISBN_978-952-302-662-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

TE-palvelut 2018. Palkkatuki. Viitattu 10.2.2019 http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/loyda_tyontekija/tukea_rekrytointiin/palkkatuki/index.html

TE-palvelut 2017. Nuorisotakuu. Viitattu 17.11.2018 <http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/nuoret/nuorisotakuu/index.html>

Terveydenhuoltolaki 1326/2010

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Lapset, nuoret ja perheet. Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät. Viitattu 8.11.2018 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytyminen-riskitekijat

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Lapset nuoret ja perheet. Terveyspalvelut nuorille, jotka eivät opiskele tai käy työssä. Viitattu 17.11.2018 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/nuoret-ja-palvelut/terveyspalvelut-nuorille-jotka-eivat-opiskele-tai-kay-toissa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Hyvinvointi ja terveyserot. Hyvinvointi. Viitattu 24.11.2018 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Kuntouttavan työtoiminnan sisältö. Viitattu 16.11.2018 <https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-sisalto>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. E-kirja. Viitattu 23.2.2019 <https://www.bookbeat.fi/kirja/laadullinen-tutkimus-ja-sisallon-analyysi-60806>

WHO 2019. Social exclusion. Viitattu 26.1.2019 https://www.who.int/social_determinants/themes/social_exclusion/en/

LIITTEET

- Liite 1. Kysymykset haastatteluun osallistuville
- Liite 2. Kysymykset alan asiantuntijoille
- Liite 3. Toimeksiantosopimus
- Liite 4. Tutkimuslupa

Liite 1

Haastattelukysymykset tutkimukseen osallistuville:

Ikä:

Koulutus:

Perhe:

Kerro lapsuudesta

Miten pärjäsit koulussa?

Kerro nuoruudesta:

Kuvaile tämän hetkistä elämäntilannettasi?

Asuminen:

Kaverit:

Raha:

Terveys:

Harrastukset:

Millaiset asiat ovat aiheuttaneet sinun koulutuksen ja/tai työelämän ulkopuolelle jäämisen?

Mikä on suurin elämäsi hankaloittava tekijä tällä hetkellä?

Millaisia yhteiskunnan tarjoamia palveluita olet käyttänyt?

Oletko saanut tarvitsemasi avun?

Millaisia palveluita haluaisit Taivalkosken kunnassa olevan?

Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on?

Mitä muuta haluaisit sanoa?

Kiitos paljon

Liite 2

Kysymykset Taivalkoskella vaikuttavien alan asiantuntijoille:

1. Millä tavoin kohtaat työssäsi syrjäytyneitä nuoria?
2. Miten tunnistat, onko nuori syrjäytynyt?
3. Millaisia ovat heidän yleisemmät ongelmat/haasteet?
4. Mitkä ovat mielestänne syrjäytymisen tärkeimmät riskitekijät taivalkoskelaisilla nuorilla?
5. Miten mielestänne syrjäytymistä voidaan ennaltaehkäistä?
6. Mitkä ovat parhaimmat auttamiskeinot syrjäytyneille heidän
 - a. hyvinvointinsa parantamiseksi
 - b. saattamiseksi osaksi yhteiskuntaa?
7. Kokeeko mielestänne osa syrjäytyneistä olevansa tyytyväisiä elämäntilanteeseensa, jolloin he eivät halua tilanteensa muuttuvan tai muutettavan? Jos vastasitte kyllä, niin miksi asia on näin?
8. Ovatko Taivalkosken kunnan tarjoamat palvelut syrjäytyneille riittävät, vai olisiko palveluissa kehitettävää?
9. Mihin suuntaan Taivalkoskella syrjäytyminen on menossa?
10. Mitä muuta haluatte sanoa aiheesta?

Kiitos osallistumisesta!

Liite 3

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Tämä sopimus soveltuu käytettäväksi ainoastaan sellaisten opinnäytetöiden yhteydessä, joita ei toteuteta ammattikorkeakoulun ulkopuolisen rahoituksen hankkeessa.

Toimeksiantaja	Nimi (esim. yritys) Taivalkosken kunta Yhteystiedot (yhteyshenkilö, puhelin, sähköposti) Sinikka Loukusa, 0405917237, sinikka.loukusa@taivalkoski.fi Elsa Nurkkala, 0405925751, elsa.nurkkala@taivalkoski.fi	
	Työn aihe Ajatuksia syrjästä, syrjäytymisvaarassa olevien ja syrjäytyneiden kokemuksia syrjäytymisestä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta	
Tekijä	Nimi Hanna-Maria Jaakkola	Opiskelijanumero A1700203
	Katunumero [REDACTED]	Postinumero [REDACTED]
	Puhelin [REDACTED]	Postitoimipaikka [REDACTED]
	Suositeltava tutkinto Sairaanhoitaja	Sähköpostiosoite [REDACTED]
Lapin AMK	Yhteyshenkilön nimi (ohjaaja) Sirikka Havela	Ryhmätunnus RA72H17KB
	Toimipaikka ja osoite Lapin ammattikorkeakoulu/Jokiväylä 11, 96300 Rovaniemi	Tehtävänimike Lehtori
	Puhelin 0407371728	Sähköpostiosoite sirikka.havela@lapinamk.fi
	Toimeksiantosopimuksen ehdot	
Ohjaus	Ohjaava opettaja valvoo työtä ammattikorkeakoulun puolesta ja antaa työn edellyttämiä ohjeita ja neuvoja. Ammattikorkeakoulu ja opettaja eivät ole konsulttivastuussa työstä.	
Dokumentointi	Ammattikorkeakoulun opinnäytetyöt ovat julkisia. Työstä laaditaan ammattikorkeakoulun opinnäyteohjeen mukainen kirjallinen esitys, josta toimitetaan yksi kansilehti kappale ammattikorkeakoulun kirjastoon tai julkaistaan sähköisessä muodossa Theseus-verkkokirjastossa. Työ arkistoidaan oppilaitoksella sekä tulostettuna että sähköisessä muodossa.	
Oikeudet	Opinnäytetyön tekijänoikeudet kuuluvat tekijälle. Toimeksiantaja saa rinnakkaisen käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin opinnäytetyön valmistuttua. Ammattikorkeakoululla on jatkuvasti voimassa oleva oikeus käyttää tuloksia omassa opetus- ja TKI-toiminnassaan. Sopijapuolilla on mahdollisuus sopia muista opinnäytetyön tuloksia koskevista oikeuksista kuitenkin niin, että tämän sopimuskohdan nojalla ammattikorkeakoulun saamat oikeudet säilyvät voimassa.	
Keksinnöt	Jos tekijä on osallisena keksintöön, joka patentoidaan, mainitaan hänet yhtenä keksijöistä. Mahdollisesta keksintökorvauksesta sovitaan erikseen noudattaen ammattikorkeakoulun tai toimeksiantajan keksintöohjeen linjauksia. Opinnäytetyön tai sen osan julkaiseminen tai hyödyntäminen ei saa vaarantaa sen tai sen osan suojaamista patentilla tai hyödyllisyysmallilla.	
Vastuut	Opinnäytetyön tulos toimitetaan sellaisena kuin se on. Tekijä tai ammattikorkeakoulu eivät anna tulokselle takuuta eivätkä vastaa sen soveltuvuudesta toimeksiantajan tarpeisiin. Sopijapuolet ovat vastuussa toisilleen sopimusrikkomuksen aiheuttamista välittömistä vahingoista. Vastuun syntyminen edellyttää tahallaan tai törkeällä huolimattomuudella aiheutettua sopimusrikkomusta.	
Lisäksi sovitaan		
Salassapito	Ohjaavilla opettajilla ja opinnäytetyön tekijöillä on salassapitovelvollisuus työn aikana esille tulleisiin luottamuksellisiin asioihin. Toimeksiantajan tulee tarkistaa, että julkaistava opinnäytetyö ei sisällä salassa pidettävää aineistoa. Tarvittaessa käytetään toimeksiantajan erillistä salassapitosopimusta.	
	Tätä sopimusta on laadittu kolme (3) samansisältöistä kappaletta, yksi (1) kullekin sopimuksen osapuolelle. Sopimus perustuu ammattikorkeakoulun hyväksymään opinnäytetyösuunnitelmaan ja se astuu voimaan allekirjoitushetkellä.	
	Palkka ja päivämäärä	Allekirjoitus
Toimeksiantaja	Taivalkoski 19.11.2018	[Handwritten signature]
Tekijä	Taivalkoski 16.11.2018	[Handwritten signature]
Lapin AMK	Rovaniemi 22.11.2018	[Handwritten signature]

OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Hakijan / hakijoiden henkilötiedot	Nimi Hanna-Maria Jaakkola	
	Katuosoite [REDACTED]	Postinumero [REDACTED] Postitoimipaikka [REDACTED]
	Puhelin [REDACTED]	Sähköpostiosoite [REDACTED]
	Tutkimuslaitos, oppilaitos tai muu yhteisö Lapin ammattikorkeakoulu	Hakijan tehtävä/virka-asema opiskelija
Opinnäytetyön ohjaaja(t)	Nimi Sirkka Havela	Oppiarvo ja ammatti Lehtori
	Toimipaikka ja osoite Lapin amk, Jokiväylä 11, 96300 Rovaniemi	
	Puhelin 0407371728	Sähköpostiosoite sirkka.havela@lapinamk.fi
Toimeksiantaja	Toimeksiantaja Taivalkosken kunta	
	Yhteystiedot Sinikka Loukusa, 0405917237, sinikka.loukusa@taivalkoski.fi Elsa Nurkkala, 0405925751, elsa.nurkkala@taivalkoski.fi	
Päiväys ja allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä Taivalkoski 12.11.2018	Allekirjoitus Hanna-Maria Jaakkola
Luvan myöntäminen	☒ Tutkimuslupa myönnetään	☐ Tutkimuslupa evätään
	Perustelut	
Päiväys ja allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä Taivalkoskella 13.11.2018	Allekirjoitus Kirsi Taivalkoski (kirsi.taivalkoski)
	Myöntämisen ehdot ☐ Hakijan tulee toimittaa valmis raportti ja tarvittaessa tutkimuksen tulokset suullisesti ☐ Hakija vastaa kustannuksista itse, ellei toisin sovita ☐ Muu ehto	
Päätöksestä tiedottaminen	☐ opinnäytetyön hakijalle/ hakijoille ☐ ohjaaville opettajille ☐ yksiköille, jota luvan myöntäminen koskee ☐ jokin muu, kuka?	

OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Opinnäytetyösuunnitelman tiivistelmä

Tutkinto, johon tutkimus sisältyy	Sairaanhoitaja
Opinnäytetyön tekijät	Hanna-Maria Jaakkola
Opinnäytetyön nimi	Ajatuksia syrjästä, syrjäytymisvaarassa olevien ja syrjäytyneiden kokemuksia syrjäytymisestä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta
Opinnäytetyön tausta	Tutkijaa kiinnostaa yhdessä toimeksiantajan kanssa tutkia taivauskelaisten nuorten miesten syrjäytymisen syitä sekä heidän kokemuksia käyttämistään palveluista.
Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja mahdolliset tutkimus-ongelmat	<p>-Tarkoituksena selvittää syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien taivauskelaisten nuorten miesten syrjäytymisen syitä ja kokemuksia.</p> <p>-Tavoitteena saada tietoa syrjäytymisen syihin liittyviä syitä. Millaisia ongelmia syrjäytyminen aiheuttaa heidän elämässään, millaisia sosiaali- ja terveyspalveluita he ovat käyttäneet sekä miten heitä voisi parhaiten auttaa ongelmissaan.</p> <p>-Tietoa voidaan hyödyntää Taivauskosken sosiaali- ja terveyspalveluissa.</p> <p>-Tutkimuskysymyksiä:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Millaisia kokemuksia nuorilla syrjäytyneillä miehillä on syrjäytymiseen johtaneista tekijöistä? 2. Millaisia terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä ongelmia nuorten syrjäytyminen aiheuttaa yksilö- ja yhteiskunta tasolla? 3. Millaisia kehittämistarpeita ilmenee Taivauskosken kunnan tarjoamissa palveluissa syrjäytyneiden kokemana?
Opinnäytetyön alustava aikataulu	Suunnitelma valmis 10/18 Haastattelut joului18- tammikuu19 Raportin kirjoitus helmikuu19 Opinnäytetyö valmis 4/19

OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

<p>Tarvittaessa opinnäytetyön rahoitus, rahoittajat ja budjetti</p>	<p>Tutkija maksaa kulut itse</p>	
<p>Päiväys ja allekirjoitus</p>	<p>Paikka ja päivämäärä Toukokuu 12/1/13</p>	<p>Allekirjoitus Hanna-Maria Järvelin</p>

Liitteenä hyväksytty opinnäytetyösuunnitelma (tarvittaessa)